

Samoprocjena kompetencija odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom

Šimunović, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:718357>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

IVONA ŠIMUNOVIĆ
DIPLOMSKI RAD

SAMOPROCJENA KOMPETENCIJA ODGOJITELJA
ZA PREPOZNAVANJE ZNAKOVA NASILJA NAD
DJECOM

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivona Šimunović

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Samoprocjena kompetencija
odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom**

MENTOR: doc.dr.sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Zagreb, rujan 2020.

Sadržaj

UVOD.....	1
1.ZLOSTAVLJANJE (DJECE).....	3
1.1. Vrste i posljedice zlostavljanja.....	3
1.1.1. Tjelesno ili fizičko zlostavljanje djece	4
1.1.2.Emocionalno zlostavljanje.....	5
1.1.3.Spolno ili seksualno zlostavljanje	7
1.1.4.Zanemarivanje	8
1.1.5.Izloženost djece nasilju u obitelji.....	10
1.1.6.Manipulacija djecom pri razvodu roditelja.....	11
1.2.Kako prepoznati zlostavljajuću djecu?	13
1.3.Kako postupiti prema djetetu u slučaju razotkrivanja zlostavljanja.....	15
2. PROFESIONALNA ODGOVORNOST ODGOJITELJA	16
2.1.Zakonski okvir postupanja u slučaju otkrivanja nasilja nad djetetom	16
2.2.Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece	17
2.3.Postupci odgojitelja u situacijama kada postoji sumnja na zlostavljanje djeteta	18
3.ULOGA ODGOJITELJA U PREVENCIJI NASILJA NAD DJECOM.....	20
3.1. Prevencija nasilja nad djecom	21
3.2. Kompetencije odgojitelja u području zlostavljanja i zanemarivanja djece.....	24
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	26
4.1. Određenje problema istraživanja.....	26
4.2.Cilj istraživanja	27
4.3. Zadaci istraživanja	27
4.4. Hipoteza istraživanja	28
4.5. Varijable istraživanja	28
4.6. Postupak provedbe kvantitativnog istraživanja.....	29
4.7. Uzorak ispitanika	30
5. REZULTATI.....	31
5.1. Poznavanje Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece	31
5.1.1. Provođenje programa o suzbijanju nasilja nad djecom, propisanih Protokolom o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja	32
5.2. Prepoznavanje indikatora nasilja nad djecom i postupanja odgojitelja u slučaju pojave indikatora	33
5.2.1. Komunikacija odgojitelja s djetetom nakon što mu dijete povjeri informacije o zlostavljanju ili zanemarivanju.....	35

5.3. Stavovi odgojitelja o profesionalnoj odgovornosti	35
5.3.1. Sudjelovanje odgojitelja na stručnim usavršavanjima na temu prevencije nasilja nad djecom u protekle 3 godine	37
5.4. Praktično iskustvo odgojitelja	38
5.4.1. Osjećaj zaštićenosti odgojitelja prilikom prijavljivanja sumnje na nasilje nad djetetom	38
5.5. Povezanost između odgojiteljske samoprocjene kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom i njihove dobi, stupnja formalnog obrazovanja i profesionalnog razvoja u području nasilja nad djecom	39
6. RASPRAVA	40
7. METODOLOŠKI NEDOSTACI	43
8. ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	45

SAŽETAK

Poznato je da rana izloženost maltretiranju (uključujući fizičko, seksualno, psihičko zlostavljanje i zanemarivanje) može narušiti optimalan razvoj djeteta (Lieberman i sur., 2011; Wilson i sur., 2011) i ostaviti dugoročne posljedice koje mogu biti povezane s kasnijom zlouporabom droge, prijestupništvom, školskim problemima te raznim psihološkim poremećajima (Cook i sur., 2005). Polazeći od sve veće uključenosti djece u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odgojitelji imaju značajnu ulogu u prevenciji nasilja nad djecom zbog mogućnosti rane detekcije postojećeg problema i poduzimanja propisanih mjera. Cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi odgojiteljsku samoprocjenu kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djetetom te njenu povezanost s dobi odgojitelja, stupnjem formalnog obrazovanja i profesionalnim razvojem u području prevencije nasilja nad djecom. Osim toga, nastoji dati uvid u praktično iskustvo odgojitelja. Za potrebe ovog istraživanja izrađen je instrument *Upitnik samoprocjene kompetencije odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom* na osnovu definiranih ključnih činitelja odgojiteljske kompetencije za prepoznavanje indikatora nasilja nad djecom. Skale koje su korištene u ovom upitniku izrađene su na temelju konzultirane literature o nasilju nad djecom, a konstruirani upitnik sastoji se od tri djela. U istraživanju su sudjelovala 163 odgojitelja u rasponu od 21 do 61 godine starosti ($M=35,68; SD=10,54$). Nije pronađena povezanost između dobi i razine formalnog obrazovanja sa skalom procjene kompetencija odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom, a negativna korelacija ($r=-.161, p=.04$) javlja se između varijable stručno usavršavanje odgojitelja i kompetencije odgojitelja za prepoznavanje indikatora nasilja nad djetetom. Adresirani su problemi s kojima se susreću odgojitelji prilikom prijave opravdane sumnje na nasilje nad djetetom od kojih je najistaknutiji osjećaj nezaštićenosti od strane sustava (92,6%, $f=151$). Rezultati istraživanja upućuju na manjak stručnih usavršavanja u području glavnog problema (67,5 %; $f=110$ nije prisustvovalo stručnim usavršavanjima na temu prevencije nasilja nad djetetom u protekle 3 godine profesionalnog rada).

Ključne riječi: nasilje nad djetetom, kompetencije odgojitelja, profesionalni razvoj odgojitelja

SUMMARY

It is known that early exposure to maltreatment (physical, sexual, psychological abuse and neglect) can disturb a child's optimal development (Lieberman et al., 2011; Wilson et al., 2011) and leave long-term consequences that may be associated with subsequent drug abuse, delinquency, school problems and various psychological disorders (Cook et al., 2005). Facing the increasing involvement of children in early child care and preschool child care institutions, early educators play a significant role in preventing the abuse against children due to the possibility of early problem detection and taking prescribed measures on time. The aim of this study was to determine kindergarten teachers self-assessment of competencies for recognizing signs of violence against children and its correlation with the educators age, level of formal education and professional development in the field of preventing abuse against children. In addition, it seeks to provide insight into the practical experience of educators. For the purposes of this research, the Instrument *Self-Assessment of Teachers 'Competence for Recognizing Signs of Violence against Children* was developed on defined key factors of educators' competence for recognizing indicators of violence against children. The scales used in this questionnaire were developed based on the consulted literature and the constructed questionnaire consists of three parts. This study involved 163 educators ranging from 21 to 61 years old ($M = 35.68$; $SD = 10.54$). No correlation was found between educators age and level of formal education with the scale *Assessment of Educators' Competencies for Recognizing Signs of Violence Against Children*. A negative correlation ($r = -.161$, $p = .04$) occurs between the variable *Professional Development of Educators* and *Competence of Early Childhood Educators to Recognize Indicators of Violence Against Children*. Early childhood educators are facing many problems when they want to report justified suspicion of abuse against a child. The most common problem is fear that system will not protect them (92.6%, $f = 151$). The results of the research indicate a lack of professional training in the area of the main problem (67.5%; $N=110$ early child educators did not attend professional training on the topic of violence prevention against children in the past 3 years of their professional work).

Key words: violence against children, kindergarten teachers, early educators professional training

UVOD

Nasilje nad djecom problem je koji je oduvijek prisutan u svim društvima. Društvena vidljivost takvog nehumanog postupanja s djecom, usprkos njegovim dubokim povijesnim korijenima, zapaža se tek u drugoj polovici 20. stoljeća (Bulatović, 2012). Točnije, od kada je C. Henry Kempe (Kempe i sur., 1962) prepoznao i progovorio o problemu zlostavljanja djece. Osvremenjivanjem društva i razvojem suvremenih paradigmi odgoja, nasilje nad djecom dovodilo u pitanje razvoj i dobrobit djece, stoga je na nasilje gledano negativno te je ono dobilo naziv „mračni fenomen našega doba“ (Bilić i sur., 2012). Ono što valja naglasiti je da su intenzivni naponi uloženi u opisivanje epidemiologije zlostavljanja djece, posljedice tog fenomena, promicanje njegova prepoznavanja i izvještavanja o istome, dok je značajno manje pažnje i resursa uloženo u sprječavanje istog (Butchart i sur., 2006). Poznato je da zlostavljanje i zanemarivanje djeteta može imati negativan utjecaj na djetetov fizički, socijalni i psihički razvoj, zato je rana identifikacija tog fenomena i uključivanje djeteta u terapijske procese od iznimne važnosti u smanjivanju negativnih posljedica prouzročenih tim fenomenom. Iako prema posljednjem izvješću Eurydicea (2019) u usporedbi s ostalim državama Republiku Hrvatsku karakterizira mali broj djece koja pohađaju ustanove RPOO (82,8%) u dobi od 3 godine i starije, broj djece i vrijeme koje ona provode u ustanovama još je uvijek na zavidnoj razini stoga stručnjaci koji rade u dječjim vrtićima imaju veliku ulogu u sprječavanju širenja navedenog problema. Odgojitelji, koji su u stalnom kontaktu s djecom i njihovim obiteljima i u mogućnosti su primijetiti svakodnevne promjene u ponašanju djeteta, imaju ključnu ulogu u ranom otkrivanju indikatora koji ukazuju na potencijalnu potrebu zaštite djece. Iz tih razloga, trebaju biti svjesni svoje profesionalne odgovornosti koja, između ostaloga, uključuje i osnaživanje vlastitih kompetencija u tom području. McKee i Dillenburger (2012) u svome radu navode da je priprema odgojitelja i osnaživanje njihovih kompetencija u području zaštite prava djeteta prije samog početka rada od iznimne važnosti. Osim ranog razotkrivanja nasilja nad djetetom, što omogućuje pravovremeno uključivanje u terapijske procese, odgojitelji djetetu mogu olakšati oporavak od proživljene traume (Alisic, 2012). Upravo zbog važnosti odgojiteljske uloge u prevenciji širenja navedenog fenomena, ovim se diplomskim radom nastoji utvrditi odgojiteljska samoprocjena kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djetetom i njena povezanost s dobi, stupnjem obrazovanja i profesionalnim razvojem u području nasilja

nad djecom. Osim toga, u radu će se ispitati njihovi stavovi o profesionalnoj odgovornosti, spremnost na poduzimanje potrebnih mjera zaštite djeteta te adresirati eventualne prepreke koje odgojiteljima otežavaju poduzimanje potrebnih mjera. Detaljnije će se definirati vrste nasilja nad djetetom i posljedice tog fenomena, identifikatori koji ukazuju na potencijalnu potrebu zaštite djeteta i važnost odgojiteljske uloge u ranoj identifikaciji i prevenciji nasilja nad djecom te opisati postupci koje odgojitelji trebaju poduzeti prilikom suočavanja sa navedenim problemom. Isto tako, opisati će se zakonske obveze odgojitelja, rezultati dosadašnjih istraživanja i primjeri dobre prakse preventivnog djelovanja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

1. ZLOSTAVLJANJE (DJECE)

Obzirom da je zlostavljanje vrlo širok i složen pojam, teško ga je definirati jer pozornost treba obratiti na brojne čimbenike. Zbog poteškoća oko određenja pojma zlostavljanja djece, termin zlostavljanja nema sasvim jasnu i adekvatnu definiciju koja bi obuhvaćala sve aspekte ovog problema. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2006) zlostavljanje opisuje kao: *Svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći.* Važno je napomenuti da je svaka vrsta ponašanja koja pridonosi ozljedama i ozljeđivanju djeteta vrsta zlostavljanja (Buljan Flander i sur., 2017). Bilić i suradnici (2012) kao jedan od važnih čimbenika prilikom definiranja zlostavljanja ističu trajnost ili učestalost izloženosti negativnom utjecaju. Ističu kako se i pojedinačni ekstremno grubo postupci smatraju zlostavljanjem jer jednako tako ugrožavaju zdravlje i život djeteta te takvi postupci mogu imati ozbiljne posljedice, iako isključuju komponentu trajnosti i učestalosti ponavljanja. Svi oblici zlostavljanja ostavljaju kratkoročne ili dugoročne posljedice na djetetov tjelesni, emocionalni, kognitivni razvoj i socijalno funkcioniranje (Bilić i sur., 2012).

1.1. Vrste i posljedice zlostavljanja

Bilić i suradnici (2012) navode tradicionalnu i široko priznatu podjelu na 4 temeljne vrste zlostavljanja, a to su: tjelesno ili fizičko, emocionalno, spolno ili seksualno zlostavljanje i zanemarivanje. Osim toga, navode i posebne oblike zlostavljanja, na koje bi odgojitelji prilikom obavljanja svoga rada također trebali obratiti pozornost, poput svjedočenja nasilju u obitelji i manipulacije djecom pri razvodu roditelja. Rana izloženost maltretiranju, uključujući fizičko, seksualno, psihičko zlostavljanje i zanemarivanje mogu narušiti optimalan razvoj djeteta (Lieberman i sur., 2011; Wilson i sur., 2011) i ostaviti dugoročne posljedice koje mogu biti povezane sa kasnijom zlouporabom droge, prijestupništvom, školskim problemima i raznim psihološkim poremećajima (Cook i sur., 2005). Djeca, žrtve nasilja, često proživljavaju značajnu psihičku i fizičku patnju koja u nekim situacijama može rezultirati i smrću (Katz, 2013; Knox i sur., 2010). Zbog značajnog štetnog utjecaja koje posljedice ovog fenomena ostavljaju na zlostavljano dijete, sprječavanje maltretiranja djece moralni je imperativ (Knox i sur., 2010).

1.1.1. Tjelesno ili fizičko zlostavljanje djece

U današnjem je društvu još uvijek prisutna misao kako je blago tjelesno kažnjavanje u odgojne svrhe korisno i poželjno, naročito prilikom discipliniranja djeteta. Ne tako davno, tjelesno se kažnjavanje primjenjivalo i u odgojno – obrazovnim ustanovama iz čega je moguće zaključiti da se problemu zlostavljanja i primjeni sile nad djetetom nije pridavala važnost. No, koja je granica između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja? Gershoff (2008) pojam tjelesnog kažnjavanja definira kao primjenu fizičke sile s namjerom da dijete doživi bol i/ ili nelagodu, ali ne i ozljedu, u svrhu korekcije ili kontrole djetetova ponašanja. Tjelesno zlostavljanje djece Miller-Perin i suradnici (2009) definiraju kao djelo koje uključuje ozljedu djeteta ili ugrožavanje njegova života. Općenito podrazumijeva učestalo ili ekstremno grubo, namjerno nanošenje boli i tjelesnih ozljeda, neodgovorno postupanje roditelja ili drugih odgovornih osoba čije posljedice mogu, ali ne moraju biti tjelesno vidljive. Nenamjerna i neodgovorna ponašanja roditelja koja mogu rezultirati tjelesnim ozljedama ili dovode u neposrednu opasnost zdravlje ili život djeteta, kao što su izlaganje djeteta vremenskim nepogodama i senzornim opterećenjima ili sprječavanje spavanja također spadaju pod tjelesno zlostavljanje djeteta (Žakula Desnica, 2010). Kako navode Bilić i suradnici (2012) tjelesno se zlostavljanje očituje u postupcima pljuskanja i šamaranja, udaranja predmetima, silovitog drmanja, snažnog odguravanja, udaranja šakama ili nogama te teškim batinama (premlaćivanje djeteta). Nadalje navode i grizenje, ubadanje, vezivanje, gnječenje, gušenje i utapanje kao poznate oblike tjelesnog zlostavljanja. Obzirom da u današnjem društvu još uvijek postoji mišljenje kako je tjelesno kažnjavanje prihvatljivo, valja spomenuti rezultate znanstvenih istraživanja koja navode Greydanus i suradnici (2003), a koji pokazuju da je tjelesno kažnjavanje u učionicama neefikasno i štetno za razvoj i zdravlje djece žrtava, ali i djece koja su prisutna u takvim postupcima. Nadalje, Greydanus i suradnici (2003) navode da tjelesno kažnjavanje ne pridonosi boljoj kontroli i disciplini te da nije potvrđeno da tjelesno kažnjavanje pozitivno utječe na moralni razvoj učenika i na poštovanje učenika prema učitelju. Bilić i suradnici (2012) također se pozivaju na isto istraživanje te nadodaju kako se tjelesnim kažnjavanjem osobito ističu opasne poruke o nasilju kao odgovarajućem načinu rješavanja sukoba te da tjelesno kažnjavanje rezultira lošijim školskim uspjehom i povećanim izostajanjem iz škole. Iako je istraživanje provedeno na školskom uzrastu djece, valja napomenuti kako rezultati ovih istraživanja mogu biti korisni i u radu odgojitelja. Posljedice tjelesnog

zlostavljanja mogu biti kratkoročne i dugoročne za djetetov optimalni razvoj i njegovo funkcioniranje, no valja napomenuti da su te posljedice uvijek višestruke (Bilić i sur., 2012). Istoimene autorice pod kratkoročne posljedice navode one *koje se pojavljuju neposredno nakon zlostavljanja ili tijekom djetinjstva ili adolescencije*, dok su dugoročne posljedice *prisutne dugo tijekom cijelog života zlostavljane djece*. Također navode da se posljedice zlostavljanja u djetinjstvu uočavaju poprilično teško te se nerijetko poistovjećuju s problemima ponašanja, a u odrasloj se dobi uočavaju problemi koji utječu na ponašanje, emocionalno, socijalno i kognitivno funkcioniranje pojedinca. Valja napomenuti da posljedica fizičkog zlostavljanja nisu samo vidljivi fizički znakovi ili ozljede tijela već one mogu biti i netjelesne. Što se tjelesnih posljedica tiče, Bilić i suradnici (2012) navode modrice, posjekline, ugrize i opekline. Kao unutarnje posljedice tjelesnog kažnjavanja navedene su ozljede mišića, zglobova i kostiju te ozljede unutarnjih organa. Od fizičkih posljedica javljaju se još i ozljede glave i osjetila (ozljede zubi, ozljede oka, iščupana kosa). Kognitivne posljedice mogu biti teškoće održavanja pažnje i koncentracije koje su četiri puta više izražene kod zlostavljane djece u odnosu na nezlostavljanu (Flisher i sur. 1997 prema Bilić i sur., 2012). Također Bilić i suradnici (2012) navode kako su opažene posljedice zlostavljanja na opću inteligenciju zlostavljane djece, učenje verbalnih informacija, jezične vještine i komunikaciju, razumijevanje uzročno – posljedičnih odnosa i pojmova konstantnosti te su primijećene poteškoće u rješavanju problema i analizi. Stoga možemo zaključiti da odrastanje u nestabilnom i nepoticajnom okruženju prepunom traumatskih iskustava (što je slučaj kod djece koja su žrtve nasilja) ne pridonose optimalnom rastu i razvoju djeteta, baš suprotno, narušavaju ga. U netjelesne konsekvence spadaju i emocionalne posljedice tjelesnog zlostavljanja koje se mogu očitovati u ljutnji, neprijateljstvu i agresiji, dok su internalizirane emocionalne posljedice vidljive u emocijama tuge, tjeskobe i povlačenju (Bilić i sur., 2012).

1.1.2. Emocionalno zlostavljanje

Prilikom definiranja emocionalnog zlostavljanja djeteta važno je u obzir uzeti čimbenike poput učestalosti ponavljanja, pasivnog i aktivnog postupanja, zanemarivanja, posljedice te kulturni kontekst. Ilić (2008) određuje pojam emocionalnog zlostavljanja kao *kontinuirano neprijateljsko i/ili indiferentno ponašanje roditelja i drugih koji nastupaju s pozicije moći, na temelju kojega dijete*

može zaključiti da je bezvrijedno, nevoljeno, neadekvatno, što oštećuje njegovu emocionalnu stabilnost i psihološki kapacitet, te kratkoročno i/ili dugoročno negativno utječe na njegov razvoj i dobrobit. Emocionalno zlostavljanje je sastavni element, ali i posljedica zanemarivanja, tjelesnog i seksualnog zlostavljanja (Glaser, 2002). Kao što je već navedeno, emocionalno zlostavljanje je sastavni dio drugih, ranije navedenih oblika zlostavljanja. No, danas se sve više ističe zasebni oblik ove vrste zlostavljanja, a pritom se naglašava pojavljivanje u različitim oblicima (odbacivanje, vikanje, govorenje prostota i psovki, ismijavanje, ruganje i sramoćenje, teroriziranje prijateljima i kaznama, grubo kritiziranje i uspoređivanje s drugom djecom, izoliranje i ograničavanje, ignoriranje, iskorištavanje, manipuliranje i kombinacijama (Bilić i sur., 2012). Brezenski i Yeats (2010) ističu da emocionalno zlostavljanje negativno doprinosi štetnim posljedicama tjelesnog i seksualnog zlostavljanja. Kao posebnosti ove vrste zlostavljanja u odnosu na druge tipove Bilić i suradnici (2012) navode da je ono više usmjereno na odnose, a manje na događaje, i da takvi odnosi mogu poprimiti različite oblike, nije homogen entitet i ne zahtjeva izravne kontakte. Nadalje, navode dvije važne posebnosti poput nevidljivosti i neprepoznavanja posljedica što otežava pružanje pomoći žrtvama emocionalnog nasilja. Posljedice emocionalnog zlostavljanja vrlo su ozbiljne i utječu na razvoj djeteta, osobito razvoj socijalnih i kognitivnih vještina i funkcija. Posljedice emocionalnog zlostavljanja također se mogu podijeliti na kratkoročne i dugoročne. Shaffer i suradnici (2009) kao kratkoročne posljedice emocionalnog zlostavljanja navode ljutnju, agresivnost, nisko samopoštovanje, probleme u razvoju privrženosti, socijalno povlačenje, nisko samopoštovanje, internalizirane probleme u adolescenciji, pesimizam te niže kompetencije. Bilić i suradnici (2012) posebno ističu problem depresije kao moguće posljedice emocionalnog zlostavljanja, povećani rizik od suicida, sklonost korištenju sredstava ovisnosti, nisko samopoštovanje koje utječe na očekivanja zlostavljane djece, njihovo postavljanje ciljeva, usvajanje znanja i uspjeh, kratkoročan i dugoročan utjecaj emocionalnog zlostavljanja na uspostavljanje i održavanje odnosa s drugim ljudima, anksioznost, poremećaje prehrane, agresiju te poremećaje ličnosti. Vrlo je važno pravovremeno prepoznati potencijalne znakove emocionalnog zlostavljanja kod djece, odnosno identificirati kratkoročne posljedice (agresija, ljutnja, nisko samopoštovanje i socijalno povlačenje) na vrijeme te smanjiti mogućnost za daljnji razvoj dugoročnih posljedica (depresija, suicidalne misli,

uporaba opojnih sredstava, problemi sa samopouzdanjem i samopoštovanjem, otežani razvoj i održavanje odnosa s drugim ljudima).

1.1.3. Spolno ili seksualno zlostavljanje

Kao ni prethodne oblike zlostavljanja, seksualno zlostavljanje zbog složenosti problema, brojnih vrsta i čimbenika nije lako definirati. Veliki problem, prilikom uočavanja seksualnog zlostavljanja i pravilnog reagiranja stručnjaka ili odraslih osoba iz djetetove okoline, je nelagoda i sram. Iako se o seksualnom zlostavljanju djece u suvremenom društvu progovara mnogo više nego je to slučaj bio ranije, za poprilično veliki broj sredina u Republici Hrvatskoj ovaj je problem još uvijek *tabu* tema. Zbog složenosti koncepta, postoji nekoliko definicija spolno zlostavljanja, a hrvatski zakon nalaže da seksualno zlostavljanje obuhvaća sve nasilne i nenasilne neprimjerene vrste aktivnosti koje podrazumijevaju nasilan ili nenasilan spolni odnos ili spolne radnje bilo koje vrste, neprimjereno dodirivanje i udvaranje odrasle osobe djetetu, navođenje i prisiljavanje djeteta na medijski sadržaj pornografskog oblika, samozadovoljavanje i pokazivanje genitalija djetetu, prisiljavanje ili navođenje djeteta da golo pozira pred odraslima, uhođenje djeteta prilikom aktivnosti oblačenja ili kupanja (MUP RH). Također, pod seksualno nasilje spada djetetovo promatranje seksualnih aktivnosti, neadekvatno dodirivanje djeteta, sugestivni seksualni komentari upućeni djetetu i uključivanje djeteta u sve vrste spolnih aktivnosti za koje dijete nije razvojno pripremljeno i ne razumije ih (Buljan Flander i Kocijan – Hecigonja, 2003). Bilić i suradnici (2012) u svojoj knjizi navode 3 presudna faktora u kontekstu razlikovanja zlostavljajućih i ne zlostavljajućih ponašanja pozivajući se na stranog istraživača (Faller, 1993), a to su: razlika u moći, znanju i zadovoljenju. Razlika u moći odnosi se na zlostavljačevu kontrolu nad žrtvom, veću fizičku snagu i sposobnost zlostavljača, osobe koje djetetu predstavljaju autoritet (treneri, učitelji, članovi obitelji, bliski obiteljski prijatelji i sl.), podmićivanje, nagovaranje ili prijevaru. Razlika u znanju odnosi se na razvojnu razinu koju je dostiglo dijete u odnosu na zlostavljača, odnosno zlostavljačevu razvojnu zrelost u odnosu na dijete, naprednost, veću sposobnost razumijevanja odnosa i inteligenciju. Isto tako, uključuje i mentalno zaostale i emocionalno nestabilne slučajeve čak i kada je žrtva iste dobi ili starija od zlostavljača. Razlika u zadovoljenju odnosi se na zlostavljačevu potrebu za zadovoljenjem vlastitih potreba kao temeljnim razlogom za počinjenjem kaznenog djela ovakvog tipa. Ovaj kriterij odnosi se i na zlostavljanje između djece kada razlika u dobi nije veća ili iznosi

pet godina (Bilić i sur., 2012). Posljedice seksualnog zlostavljanja mogu biti psihološke i fizičke poteškoće koje djecu obilježe za čitav život. Osobe koje su seksualno zlostavljane u dječjoj dobi rizičnija su skupina kada se govori o počinjenju suicida, slabije se prilagođavaju i odgovaraju na životne situacije, probleme i nedaće, prati ih životno nezadovoljstvo, depresija, anksioznost i nisko samopoštovanje. Moguće posljedice su i somatske tegobe, seksualno reaktivno ponašanje, teškoće u učenju i svladavanju problemskih zadataka, PTSP (posttraumatski stresni poremećaj) te granični poremećaj ličnosti (Bilić i sur., 2012). Molnar i suradnici (2001) navode da su simptomi seksualnog zlostavljanja ozbiljniji što je dijete mlađe u trenutku počinjenja seksualnog zlostavljanja. Također, emocionalne posljedice mogu se očitovati u strahovima, nesanicom, samodestruktivnim ponašanjem, agresijom, bijesom, seksualno neprilagođenim ponašanjem, niskim samopoštovanjem, slabim interpersonalnim vještinama, lošijim komunikacijskim vještinama, nižim povjerenjem u romantičnim odnosima, poremećaji prehrane poput bulimije i anoreksije nervoze, povećana osjetljivost na stres (Wilson 2010; Romans i sur., 2001 prema Bilić i sur., 2012). Ostale moguće posljedice uključuju ginekološke tegobe, tegobe respiratornog trakta, mišićnog i neurološkog sustava, glavobolje, bolovi u trbuhu, kroničnu upalu zdjelice, spolno prenosive bolesti, strah od intimnih odnosa, osjećaj gađenja, disfunkcija želje ili promiskuitetnost, problemi prilagodbe, devijantno ponašanje, zlouporaba sredstava ovisnosti, povlačenje i neprijateljski stav, naučena bespomoćnost, nepovjerenje, samookrivljavanje i hiper-reaktivnost na opasnost (Murtagh, 2010; Briere, 1992; Goodman – Brown i sur., 2003 prema Bilić i sur., 2012).

1.1.4. Zanemarivanje

Roditelji imaju odgovornosti, prava i dužnosti u odnosu na dijete koje kontinuirano moraju izvršavati, na način primjeren razvojnim sposobnostima djeteta, odgovarajućeg usmjeravanja i vođenja djeteta u primjeni prava priznatih Konvencijom o pravima djeteta (čl.5). Najveći stupanj odgovornosti imaju za odgoj i razvoj djeteta pri čemu se uvijek trebaju voditi dobrobiti djeteta kao temeljem njihova postupanja (Konvencija o pravima djeteta, čl. 18, st. 1). Također, podrazumijeva se da roditelji poštuju sva prava djeca propisana spomenutom Konvencijom, a koja se odnose na prava preživljavanja (pravo na život, odgovarajući životni standard, prehranu, smještaj i zdravstvenu pomoć), razvojna prava (pravo na obrazovanje, igru, slobodno vrijeme,

kulturne aktivnosti, informiranje, slobodu misli i izražavanja), zaštitna prava (prava na zaštitu od zlorabe, zapostavljanja i izrabljivanja, zabrana dječjeg rada, zaštita od droga, alkohola, duhana, zaštita djece izbjeglica, djece u oružanim sukobima, djece u zatvorima) te na prava sudjelovanja (aktivno sudjelovanje djeteta u svojem regionalnom /nacionalnom/ svjetskom okruženju, pravo na slobodno izražavanje svojih misli i pravo na udruživanje). Osim poštivanja prava djeteta koja su propisana ranije navedenim ratificiranim dokumentom, važno je zadovoljiti i djetetove životne potrebe. Osnovne životne potrebe djeteta su: primjerena prehrana, emocionalna podrška, osobna higijena, zdravstvena skrb, briga o mentalnom zdravlju, kognitivna stimulacija, obiteljska struktura, sigurni životni uvjeti, sigurnost i zaštita od opasnosti te zaštita od obiteljskih konflikata i nasilja u obitelji i zajednici (Bačan i Čorić, 2010). *Zanemarivanje je propuštanje zadovoljenja djetetovih potreba u mjeri koja znatno utječe na tjelesni i psihički razvoj. Nije uvijek namjerno i granica kada počinje zanemarivanje nije uvijek potpuno jasna* (Bačan i Čorić, 2010, str. 12). Kako bi se postigli uvjeti za optimalan rast i razvoj djeteta, važno je razlikovati potrebe djeteta od njegovih želja. Želje se mogu ponekad uskratiti i mogu služiti kao pozitivna odgojna metoda prilikom određivanja jasnih granica prihvatljivog ponašanja, no ukoliko jedna ili više potreba djeteta ostaje dugotrajno nezadovoljena ili se takav slučaj često ponavlja, govori se o zanemarivanju djeteta. Zanemarivanje je također složen problem te se dijeli na nekoliko oblika: fizičko, emocionalno, obrazovno i zanemarivanje uzrokovano čimbenicima okoline, a prepoznati su i suvremeni oblici zanemarivanja djeteta koji su vidljivi u izlaganju djeteta pasivnom pušenju, neupotrebljavanju sjedalice, pojaseva ili drugih mjera sigurnosti u prometu, dostupnosti oružja djeci te izloženost obiteljskom nasilju i Internetskom nasilju (Bilić i sur., 2012; Bačan i Čorić, 2010). U publikaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba navedeno je da zanemarivanje negativno utječe na kognitivni razvoj djece što se očituje u teškom rješavanju problema (zbog prevelikog truda oko roditelja, djeca nisu naučila samostalno rješavati probleme karakteristične za njihovu razvojnu dob), manjak entuzijazma, optimizma, vjere u vlastite sposobnosti, odustajanje, lišeni su slobodnog istraživanja jer su taj trud ulagali kako bi postali vidljiviji roditeljima i dobili njihovu pažnju, nisu prilagodljivi, izostanak spontane igre, zaostajanje u govornom razvoju i intelektualnim sposobnostima. Također, navode se i negativne posljedice na socijalni razvoj djeteta, razvoj sigurne privrženosti (zanemarena djeca najčešće razvijaju izbjegavajuću ili anksioznu privrženost), djetetova negativna slika o sebi, manjak

empatije (ponekad i izostanak empatije), slabije socijalne vještine, izbjegavanje svih vrsta odnosa, nesnalaženje u grupi i grupnom radu, nasilničkom ponašanju te ranim nekritičnim vezivanjima (rane odluke za roditeljstvo, promiskuitetno ponašanje, prostitucija kao kompenzacija za osjećaj usamljenosti). Naveden je i negativan učinak zanemarivanja na emocionalan razvoj gdje je vidljiva emocionalna depriviranost (nekritično traženje pažnje i ljubavi), osjećaj osamljenosti i napuštenosti, sniženo raspoloženje, bezvoljnost, teškoće u ispunjavanju odgovornosti, suočavanju sa stresom, prepoznavanju osjećaja drugih ljudi, ispadi bijesa, frustracije i ljutnja. Kao posljednji simptomi zanemarivanja autorice publikacije navode tjelesne elemente poput ožiljaka nastalih samoozljeđivanjem, neevidentirani prijelomi kostiju otkriveni rendgenskim snimkama, fetalni alkoholni sindrom (može se razviti kao posljedica konzumacije alkohola majke djeteta tijekom trudnoće, a prepoznaje se po karakteristikama lica djeteta poput niskog čela, slabiji razvoj gornje usne, smanjen opseg glave ili mogućim srčanim anomalijama, usporenim psihomotornim razvojem i mentalnom retardacijom), sklonost infekcijama i kroničnim bolestima, pothranjenost, niski rast, slab razvojni napredak te oštećenje razvoja mozga (Bačan i Čorić, 2010).

1.1.5. Izloženost djece nasilju u obitelji

Obiteljsko je nasilje još uvijek jedan od neiskorijenjenih društvenih problema. U takvoj vrsti nasilja žrtva može biti žena, ali i muškarac. Ova vrsta nasilja definirana je kao *nasilno ili zlostavljajuće ponašanje (fizičko, seksualno, emocionalno ili financijsko), kojim se osoba koristi u svrhu kontrole ili dominacije nad drugom osobom s kojom je u intimnom odnosu* (Hester i sur., 2007 prema Bilić i sur., 2012). No, postavlja se pitanje koliko poticajna okolina prepuna prijetnji, manipulacija, fizičkog nasilja i agresije može biti poticajna za rast i razvoj djeteta koje tomu svjedoči u svome obiteljskom domu te hoće li to isto dijete u nekom od incidenata i samo postati žrtva fizičkog nasilja? Kakve posljedice na dijete ima okolina prepuna tajni koje ono mora čuvati i koje mu dodatno otežavaju razvoj odnosa s vršnjacima? Uvriježeno je mišljenje roditelja da se djecu može zaštititi od obiteljskog nasilja (primjerice neprisutnošću djeteta u prostoriji gdje se nasilje događa), stoga su autori naveli oblike svjedočenja nasilju u obitelji, ne bi li se dokazala složenost ovog fenomena. Kada je dijete u istoj prostoriji i promatra neki od oblika nasilja između roditelja, riječ je o direktnom promatranju, moguće je i slušanje incidenta (izostanak vidljive komponente zlostavljanja, no i dalje prisutne psovke, ponižavanje, vrisak i pozivi u pomoć),

promatranje neposrednih posljedica zlostavljanja (masnice, poderana odjeća, uništena prostorija i pokućstvo) te kao posljednji oblik, slušanje prepričavanja incidenta i osjećaj napetosti u domu (Fernandez i sur., 2011; Holden, 2003 prema Bilić i sur., 2012). Zlostavljanje djece uključuje bilo koji čin počinjenja ili propusta od strane roditelja ili skrbnika koji uzrokuje štetu, potencijalnu štetu ili prijetnju djetetu (Leeb i sur., 2008). Posljedice izlaganja djetetu obiteljskom nasilju javljaju se na emocionalnom, ponašajnom, kognitivnom te socijalnom planu. Dojenčad i predškolska djeca u potpunosti ovise o svojim roditeljima koji bi im trebali biti izvor sigurnosti i povjerenja. Dojenčad i mala djeca ne shvaćaju u potpunosti pozadinu nasilnog ponašanja i moguće opasnosti, no mogu pokazivati reakcije na obiteljsko nasilje poput emocionalne uznemirenosti, nezrelog ponašanja, somatskih problema, regresija u kontroli sfinktera ili u području govora (Pynoos, 1993, prema Bilić i sur., 2012). *Kod djece mlađe od sedam godina koja su bila izložena obiteljskom nasilju, roditelji su kao posljedice najčešće navodili povećanu agresivnost, impulzivnost, gnjevnost, probleme sa spavanjem, separacijsku anksioznost te preokupaciju nasilnim događajima koja se očituje u igri* (Hagren i Groves 2007 prema Bilić i sur., 2012, str. 229).

1.1.6. Manipulacija djecom pri razvodu roditelja

Razvod braka za djecu predstavlja vrlo stresno razdoblje, što zbog mijenjanja obiteljske strukture, udaljenosti od jednog roditelja i neprisustvo istog u ozračju doma, što zbog moguće prilagodbe na novo nastalu situaciju u kontekstu mijenjanja mjesta života (preseljenje zbog lošije socioekonomske situacije, novi grad i sredina, dječji vrtić i sl.). Nekada je razvod braka za djecu razvedenih roditelja označavao svojevrsno “etiketiranje“ u društvu, dok danas to nije čest slučaj zbog prisutnosti sve veće stope razvoda braka u suvremenom društvu. Državni zavod za statistiku (Sklopljeni i razvedeni brakovi u 2016, DZS, 2018) navodi da je u Hrvatskoj 2016. godine sklopljeno ukupno 20 467 brakova, a u istoj godini bilježi se broj od 7036 razvedenih brakova. Čudina Obradović i Obradović (2006) navode da se reakcije djece na ponašanje najbolje očituju u djetetovim reakcijama na razvod, a one mogu biti različite s obzirom na trajanje i intenzitet te su podijeljene na inicijalne reakcije (kada djeca saznaju za razvod roditelja, redom: negiranje, bijes, nagodba, depresija, prihvaćanje), kratkotrajne (dvije do tri godine nakon razvoda) i dugotrajne reakcije (prisutne godinama i mogu se pretvoriti u životni stil). Bračni sukobi, sukobi roditelja tijekom

i nakon razvoda braka ne utječu na jedan izolirani dio djetetova funkcioniranja nego mogu djelovati na psihosocijalni razvoj djeteta u cjelini (Margolin i sur., 2001 prema Bilić i sur., 2012). Roditeljska neslaganja i sukobi mogu biti toliko jaki da stavljaju djecu u središte sukoba te ona mogu postati predmetom manipulacije roditelja u svrhu ostvarivanja nekog cilja tijekom ili nakon razvoda (Bilić i sur., 2012). Autorice knjige *Nasilje nad djecom i među djecom* (2012) manipulaciju djecom tijekom razvoda braka definiraju kao *niz ponašanja, verbalnih i neverbalnih poruka roditelja koji djetetu šalju negativnu poruku o drugom roditelju s ciljem njegovog isključenja iz života djeteta i otuđivanja djeteta od tog roditelja, iako za to ne postoji razlog koji proizlazi iz odnosa roditelja i djeteta*. Također se navodi kako je ovo poprilično nov pojam u znanstvenom svijetu te ne postoji dovoljan broj istraživanja istog, zbog čega se ne bi trebali donositi generalizirani zaključci. Specifični problemi manipulirane djece su ljutnja (prema roditelju od kojega je odvojeno), teško uspostavljanje kontrole u ponašanju, smanjeno samopoštovanje i vjera u vlastite sposobnosti, separacijska anksioznost, „ljepljivo“ ponašanje, razvoj strahova i fobija (zabrinutost, hipohondrija, fizičke i psihološke smetnje), depresivnost i suicidalne misli, poremećaji spavanja i hranjenja, problemi u učenju, opsesivno – kompulzivno ponašanje, anksioznost, panični napadaji, slabiji odnosi s vršnjacima (povlačenje, agresivnost), pretjerano izražen osjećaj krivnje, samodestruktivno ponašanje, a posljedice manipulacije koje mogu prisutne tijekom cijelog života su krivnja, osjećaj gubitka, zbunjenost, strah, bespomoćnost, bijes, kriza identiteta, bijeg od realnosti, anksioznost, osjećaj nemoći, suicidalne misli i tendencije, strahovi i fobije, povlačenje od jednog ili oba roditelja, problemi u učenju i odnosima s vršnjacima, psihosomatski poremećaji, oštećen spolni identitet i osjećaj nepripadanja (Lowenstein, 2002; Steinberg, 2006 prema Bilić i sur., 2012).

1.2. Kako prepoznati zlostavljanu djecu?

Jaffee i suradnici (2007) identificirali su faktore rizika i otpornosti istražujući i uspoređujući otpornost djece u kontekstu zlostavljanja između blizanaca. Kao faktore rizika identificirali su siromaštvo, nestabilno stambeno pitanje, prazna domaćinstva, nezaposlenost, teret brige za djecu, alkoholizam, dostupnost droge i napućenost susjedstva. Identificirani faktori otpornosti uključuju socijalnu potporu (podršku obitelji, podupirajući odnos djeteta s odgojiteljem ili učiteljem i drugim odraslim ljudima u zajednici te osobni čimbenici) i stalno radno mjesto majke. Odgojitelji i ostali odgojno – obrazovni djelatnici) imaju značajnu ulogu u prevenciji nasilja nad djecom i zanemarivanja jer su svakodnevno u kontaktu s djecom te su u mogućnosti rano detektirati postojeći problem i poduzeti odgovarajuće propisane mjere. Potrebno je obratiti pozornost na izravne, ali i neizravne (djeca teško govore o tom problemu zbog srama, straha, jer im je takvo ponašanje postalo normalnim ili su ih roditelji od najranijih dana učili da o tome ne govore) djetetove pozive u pomoć kao i druge simptome nasilja (Bilić i sur., 2012). Najlakše je uočiti tjelesne znakove zlostavljanja (modrice, rane, ugrizi, opekline, iščupana kosa, spolne bolesti), no u većini slučajeva tjelesni znakovi mogu izostati te stručnjaci trebaju zaključivati i opravdavati sumnju na temelju ponašanja i funkcioniranja djeteta (Buljan Flander i sur., 2017). Javljaju se smetnje u emocionalnom funkcioniranju djeteta poput: intenzivnih osjećaja ljutnje, tjeskobe, bespomoćnosti, strah od odlaska kući, strah od mraka i odlaska u krevet, strah od zatvorenih vrata i prostorija gdje se događalo nasilje (pr. kupaonica), strah od svlačenja (pr. tjelesni odgoj), izoliranost, sram, krivnja, strah i nelagoda prilikom tjelesnog kontakta (posebno oko genitalnog područja u slučaju seksualnog zlostavljanja), strah da budu sami s određenim ljudima, plač, depresija, zbunjenost, osjećaj izdaje i dr. (Buljan Flander i sur., 2017). Prilikom uočavanja tjelesnih povreda u obzir treba uzeti faktore poput mjesta ozljede, naravi i ozbiljnosti. Odgojitelj iz razgovora s djetetom o nastanku sumnjive ozljede može saznati puno bitnih informacija. Promjene u ponašanju djeteta očituju se u neobično viskom stupnju opreza kada je dijete u kontaktu s odraslim osobama, čestom izostajanju iz obrazovnih ustanova, neprikladnom odijevanju koje može služiti kao način sakrivanja nastalih ozljeda (visoki ovratnik ili dugi rukavi u ljetnim danima), sramežljivosti, povučenosti, hiperaktivnosti i agresivnosti (Bilić i Zloković, 2004). Što se socijalnih pokazatelja tiče, tjelesno zlostavljana djeca iskazuju nepovjerenje prema vršnjacima te nemogućnost uspostavljanja prijateljskih odnosa s njima, niži stupanj socijalnih

vještina, slabe kognitivne i jezične vještine, a često probleme rješavaju na agresivan način (Cole i sur., 2005 prema Bilić i sur., 2012). Autorice također prikazuju mogućnost pojave ljutnje i neprijateljstva, nemogućnost izražavanja osjećaja (npr. kada su zlostavljana djeca povrijeđena ne pokazuju emocije nego nelogična i neprihvatljiva objašnjenja) kao emocionalne pokazatelje tjelesnog zlostavljanja.

Indikatori potencijalne potrebe za zaštitom djeteta (Buljan-Flander i Ćosić, 2003)

	Fizički indikatori	Indikativno ponašanje
Fizičko zlostavljanje	<ul style="list-style-type: none"> • neobjašnjive modrice (različitih stupnjeva zacjeljivanja), ljudski ugrizi, čelava mjesta • neobjašnjive opekline, osobito od cigareta • neobjašnjivi prijelomi, posjekotine ili ogrebotine 	<ul style="list-style-type: none"> • samodestruktivno ponašanje • povučenost ili agresivnost, krajnosti u ponašanju • neugoda pri fizičkom kontaktu • dolazi u školu ranije ili kasni, kao da se boji ići kući • kronično bježanje od kuće • žali se na bolove ili se kreće s nelagodom • nosi neprikladnu odjeću s obzirom na vrijeme, kako bi se pokrilo tijelo
Fizičko zanemarivanje	<ul style="list-style-type: none"> • napuštanje • nezadovoljene medicinske potrebe • konzistentni nedostatak nadzora • stalna glad, neprikladna odjeća, higijenski zapušteno • uši, napuhnut trbuh, izgled 	<ul style="list-style-type: none"> • stalno pokazuje umor ili bolest, spavanje na nastavi • krađe hrane, prosjačenje od suučenika • izjavljuje da roditelja/staratelja nema kod kuće • često izostaje iz škole ili kasni • samodestruktivnost • napuštanje škole
Seksualno zlostavljanje	<ul style="list-style-type: none"> • poderano, zamrljano ili okrvavljeno donje rublje • bolovi ili svrbež u području genitalija • problemi pri hodanju ili sjedenju • modrice ili krvarenje iz unutarnjih genitalija • spolne bolesti • česte urinarne ili gljivične infekcije 	<ul style="list-style-type: none"> • povučenost ili kronična depresivnost • ekscesivna zavodljivost • obrtanje spolnih uloga, pretjerana zabrinutost za braću/sestre • nisko samopoštovanje, nedostatak samopovjerenja, umanjuje svoju vrijednost • problemi s vršnjacima, opire se vezanju uz vršnjake • nagle velike promjene u težini (gubitak ili povećanje) • pokušaji samoubojstva • histeričnost, nedostatak emocionalne kontrole • nagli problemi u školi • nelagoda pri fizičkom kontaktu ili pri fizičkoj blizini • pokazivanje neprikladne seksualne igre ili razumijevanja seksa s obzirom na dob • promiskuitet
Emocionalno zlostavljanje	<ul style="list-style-type: none"> • poremećaji u govoru • kašnjenje u fizičkom razvoju • ovisnosti • povećanje ozbiljnosti postojećih stanja, kao što su astma ili alergije 	<ul style="list-style-type: none"> • poremećaji navika (ljuljanje, sisanje prsta) • antisocijalno ili destruktivno ponašanje • pasivnost ili agresivnost, ekstremi u ponašanju • delinkvencija • kašnjenje u razvoju

Izvor: Buljan-Flander, G., Ćosić, I. (2003.) Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. Specijalizirani medicinski dvomjesečnik, 51, str.

1.3. Kako postupiti prema djetetu u slučaju razotkrivanja zlostavljanja

Proces razotkrivanja nasilja vrlo često zahtjeva i kršenje povjerljivih informacija i upravo iz tog razloga odgojitelj treba u razgovoru s djetetom, na djetetu primjeren način, objasniti da će u nekim situacijama (zlostavljanje, obaveza na zaštitu i očuvanje nečijeg života i sl.) biti prisiljen prekršiti povjerljivost i to sve uz dodatno objašnjenje djetetu o tim situacijama, smirivanje, pružanje podrške, uvođenjem svih ostalih aspekata kako bi dijete progovorilo o problemima koji ga muče i radeći sve što je potrebno kako se dijete ne bi povuklo i uplašilo (Buljan Flander i sur., 2017). U publikaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2017) navedeno je nekoliko najčešćih načina kako djeca razotkrivaju da su žrtve zlostavljanja, a prvi od njih je slučajno, u trenutku brzopletosti, bez namjere da kaže, a odgajatelj mora biti pažljiv u ovakvim situacijama zbog moguće nespremnosti djeteta da progovori o takvim temama te je moguća i negacija onoga što je ranije izrečeno. Važno je poduzeti sve postupke kako bi se dijete umirilo te mu iskazati povjerenje. Drugi najčešći navedeni slučaj je namjerno povjeravanje djeteta što je često slučaj kada čuje medije edukativnih karaktera i u tom je slučaju dijete spremno razgovarati te je moguće uključiti ostale stručnjake kako bi se djetetu pružila pomoć. Treći je tip razotkrivanje od strane odraslih u kojima oni prepoznaju znakove i simptome te pristupa djetetu kako bi ga pitalo pojedinosti što može dovesti do konflikta između želje za povjeravanjem i želje od zaštićivanja zlostavljača te odgajatelj to treba imati na umu ukoliko uoči neke od znakova. Nadalje, vrlo je važan primjeren pristup i iskazivanje empatije, želje i spremnosti da se djetetu pomogne jer o tome uvelike ovisi hoće li dijete podijeliti pojedinosti s odgajateljem i kako će se osjećati (Buljan Flander i sur., 2017). U istoj publikaciji dostupan je sažeti prikaz kojim se odgojitelji mogu koristiti, a uključuje pronalazak mirnog mjesta za razgovor, iskazivanje smirenosti, razumijevanja, ozbiljnosti za situaciju i povjerenja, kontrolu emocija (ne pokazivati zgražanje, gađenje, ljutnju i sl.), pokušati ublažiti osjećaj srama, neprihvaćenosti, krivnje, straha i zabrinutosti kod zlostavljane djece, vjerovanje djeci i u ono što kažu, saslušati ih, ali ne i tjerati ih na daljnji razgovor (ukoliko dijete nije spremno dublje pričati o temi, dati im do znanja da je vrlo hrabro što je progovorilo o problemu te mu odgajatelj treba dati do znanja da je uvijek dostupan djetetu ukoliko poželi pričati o bilo čemu), nikako se djecu ne smije okrivljavati, lagati im ili davati obećanja za koje ne postoji sigurnost da će biti ispunjena, nužno je objasniti im daljnje korake i koji će se poduzeti te svrhu i važnost poduzimanja istih zbog djetetove sigurnosti (Buljan Flander i sur., 2017).

2. PROFESIONALNA ODGOVORNOST ODGOJITELJA

Zbog sve veće uključenosti djece u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odgojitelji imaju značajnu ulogu u prevenciji nasilja nad djecom jer su u mogućnosti rano detektirati postojeći problem i poduzeti propisane mjere. Oni odgojitelji koji identificiraju i poduzmu odgovarajuće mjere zaštite djeteta mogu spriječiti daljnji nastavak tog fenomena (Haj-Jahija i Attar-Schwartz 2008; Kenny 2001; Walsh i sur. 2012 prema Toros i Tiirik, 2016). Toros i Tiirik (2016) navode neke studije koje pokazuju prepreke u prijavljivanju nasilja nad djecom, uključujući nedostatak znanja (Goldman 2007; Haj-Yahia i Attar-Schwartz 2008; Hawkins i McCallum 2001; McKee i Dillenburg 2009) i nedostatak samopouzdanja u vlastitu sposobnost da identificiraju i na odgovarajući način odgovore na pojavu ovog fenomena (McKee i Dillenburg, 2012). Inozemno istraživanje (Toros i Tiirik, 2016) pokazuje da su odgojitelji manje spremni prijaviti sumnju na nasilje nad djetetom nego ostali stručnjaci (na temelju ponuđenih vinjeta), a najčešći (78%) razlog za to vezan je uz nesigurnost u ozbiljnost problema. Stoga, odgojitelji trebaju imati potrebna znanja i kompetencije kako bi mogli poduzeti odgovarajuće mjere, primijeniti odgovarajući pristup djetetu, učiniti sve u njihovoj moći da se djetetu ili njegovoj obitelji pruži odgovarajuća podrška te kako bi svoje postupke mogli oblikovati vodeći se najboljem interesom djeteta. Važno je da obrate pozornost na dijete za koje postoji sumnja na zlostavljanje ili zanemarivanje, ali i na obitelj tog djeteta i zlostavljača. Dužnost odgojitelja je upoznati se sa svojim odgovornostima i obvezama u specifičnim situacijama, funkcioniranjem institucija, službi i pravnih ustanova te zakonima vezanima uz zlostavljanje i zanemarivanje djece (Buljan Flander i sur., 2017).

2.1. Zakonski okvir postupanja u slučaju otkrivanja nasilja nad djetetom

U 2016. godini ukupno je zabilježeno 13647 prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, od kojih najviše tjelesnog (7351 odnosno 53,87%) i psihičkog nasilja (5841 odnosno 42,80%). Najveći je broj počinitelja nasilja u obitelji muškog spola (9217 ili 77,15% od ukupno 11948 počinitelja). Počinjenim prekršajima nasilja u obitelji oštećene su ukupno 13362 osobe, od kojih je 2485-ero (18,60%) djece i maloljetnih osoba te 105 (0,79%) osoba s invaliditetom (Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje 2017 – 2022, str. 12). Prema Konvenciji o pravima djeteta, djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravila. Zbog njihove tjelesne i psihičke nezrelosti, ističe se pravo djeteta na zaštitu te obveze odraslih prema djetetu. No, uz obveze

odraslih prema djeci, istaknute su i obveze društva u cjelini u pogledu zaštite djece. Obzirom na ranjivost ove skupine, vrlo je važno da zaštita od nasilja bude regulirana što je bolje moguće. U Republici Hrvatskoj, pitanje zaštite djece tema je mnogobrojnih dokumenata i pravnih akta poput: Konvencije o pravima djeteta, Zakona o socijalnog skrbi, Obiteljskog zakon, Kaznenog zakon, Zakona o zaštiti prava pacijenata, Zakona o pravobranitelju za djecu, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj, Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanje djece.

2.2. Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece

U ovom je Protokolu navedeno da će postupanje prema djeci i osiguravanje njihovih prava provoditi bez diskriminacije na bilo kojoj razini (spol, rasa, etničko podrijetlo, dob, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, socioekonomski status, status roditelja, spolna orijentacija, rodni identitet ili drugi status). Također, Protokol se odnosi na svu djecu koja su u neposrednoj ili životnoj opasnosti, koja su, dokazano ili pod sumnjom, žrtve zlostavljanja i zanemarivanja, na djecu čija je dobrobit ugrožena te onu koja su pod rizikom od mogućeg zlostavljanja ili zanemarivanja. Osim toga, odnosi se na sve situacije u obitelji (biološkoj, udomiteljskoj, posvojiteljskoj), izvan obitelji (ustanove poput škole, predškolske ustanove, ljetovalište, ustanove za dnevni boravak djece, domovi za djecu, ustanove socijalne skrbi i dr.). Ovaj Protokol se, između ostalog, odnosi i na djelatnike odgojno-obrazovne ustanove, za potrebe ovog rada ističu se odgojitelji, koji su dužni upoznati se s odredbama propisa kojima su uređena prava djeteta. Nadalje, navedeno je kako je obveza svih odgojno-obrazovnih ustanova implementirati programe prevencije i intervencije zlostavljanja i zanemarivanja djece i obvezne su skrbiti o ostvarivanju prava djeteta (propisanih Konvencijom o pravima djeteta). Ukoliko postoji sumnja odgojitelja u zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta, isti je dužan odmah to prijaviti ravnatelju ili stručnom suradniku koji će u daljnjoj suradnji s nadležnim institucijama i tijelima razvijati postupak zaštite prava djeteta. U slučajevima nasilnog postupanja prema djetetu, odgojitelj je dužan poduzeti mjere s ciljem zaustavljanja nasilja, pružiti djetetu pomoć u skladu sa svojim kompetencijama, a ukoliko ozljede zahtijevaju liječničku ili hitnu medicinsku pomoć, odgojiteljeva je dužnost obavijestiti ih i osigurati djetetu pomoć potrebne vrste. Ukoliko odgojitelj sumnja na počinjenje

kaznenog djela zlostavljanja ili zanemarivanja, dužan je osigurati tragove i dokaze do dolaska nadležnih tijela, a na zahtjev policije ustupiti će potrebnu dokumentaciju i saznanja o povredi prava djeteta. Odgojitelji su u takvoj situaciji dužni voditi i službene bilješke u pisanom obliku koje predaju ravnatelju, a na zahtjev nadležnih tijela (policija, državno odvjetništvo, sud) ustupaju ih u svrhu daljnje istrage. Odgojitelj je dužan prijaviti nasilno postupanje u odgojno – obrazovnoj ustanovi ili sumnje na obiteljsko nasilje ravnatelju koji je dužan to prijaviti nadležnim ustanovama i to najkasnije u roku od 7 dana (obrazac dostupan na mrežnim stranicama ministarstva za obrazovanje) i sudjelovati u posebno razrađenim preventivnim programima za suzbijanje nasilja i zanemarivanja u dječjem vrtiću.

2.3. Postupci odgojitelja u situacijama kada postoji sumnja na zlostavljanje djeteta

Obiteljski zakon navodi kako je svaka osoba koja ima saznanja o zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta, kršenju djetetovih prava, dužna obavijestiti Centar za socijalnu skrb. Dužnost i obveza svake osobe koja radi s djetetom (u ovom slučaju odgojitelj) je prijaviti kršenje djetetovih prava, a posebno zlostavljanje. Prema Kaznenom zakonu svaka osoba (uključuje i sve ljude koji obavljaju odgojno – obrazovni rad) koja ima saznanja o zlostavljanju i to ne prijavi, iako zna da bi prijavom i mogućim informacijama pridonijela otkrivanju djela, može biti kažnjena novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju od 3 godine. Osim toga, osoba koja obavlja odgojno–obrazovni rad može snositi posljedice unutar svoje struke, a nije isključeno ni trajno narušavanje profesionalnog ugled. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji navodi da je djelatnik odgojno–obrazovne ustanove (ravnatelj dječjeg vrtića) dužan policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu prijaviti nasilje u obitelji za koje je doznao prilikom obavljanja dužnosti. Ukoliko stručnjak nije prijavio nadležnim tijelima saznanja o mogućem zlostavljanju djeteta, može odgovarati zatvorskom kaznom u trajanju od 3 mjeseca do tri godine, a slijede i sankcije propisane strukom. Prilikom prijave sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta, dovoljno je da postoji opravdana sumnja kod odgojitelja (činjenice koje sugeriraju ili navode na zlostavljanje) čak i ukoliko odgajatelj nema dovoljno informacija da bi bio u potpunosti siguran u to. Prijava sumnje na zlostavljanje djeteta može se podnijeti ravnatelju koji obavještava nadležni centar za socijalnu skrb, policijsku upravu, općinsko ili županijsko odvjetništvo. Ukoliko odgojitelj nailazi na otpor ravnatelja ili

stručnog tima, prijava se može podnijeti elektroničkim putem na mrežnoj stranici Pravobranitelja za djecu RH i to na način da se odabere pojam prijave gdje je navedeno da se prijava može dostaviti usmeno, pismeno, telefonski ili u elektroničkom obliku te su navedeni svi potrebni podatci i obrazac za prijavu. Prijava se također može izvršiti nadležnim tijelima (MUP) ili na njihovim mrežnim stranicama, odnosno pretraživanjem pojma RED BUTTON gdje osoba može dobiti sve potrebne informacije o podnošenju prijave. Odgojitelj se osim gore navedenim ustanovama, u slučaju vlastite nesigurnosti može obratiti i Hrabrom telefonu (0800 0800), odnosno Poliklinici za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, gdje je moguće doći do svih potrebnih informacija. Sadržaj prijave treba biti jasan i sadržavati podatke poput navoda osobe koja prijavljuje sumnju na zlostavljanje djeteta, protiv koga se podnosi prijava te podaci koji su poznati stručnjaku o toj osobi, ime i dob djeteta koje je potencijalna žrtva nasilja te sve utvrđene činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi sumnja na zlostavljanje. U tekstu prijave osoba ne treba pretjerano detaljizirati, no korisno je navesti što više detalja kojih se stručnjak sjeća (Buljan Flander i sur., 2017). Još jedna od teškoća prilikom podnošenja prijave je strah od neprilika i privatna tužba koju osoba (u ovom slučaju odgojitelj) može dobiti od strane osobe koju prijavljuje, no važno se osvrnuti na zakonske regulative kojima je odgojitelj dužan i njegova je obveza prijaviti nadležnome svaku opravdanu sumnju, te da on kao stručnjak ne donosi konačnu odluku o tome je li netko zlostavljač već je donosi sud. Postoji mogućnost odbacivanja kaznene prijave i donošenje odluke u korist osobe na koju se sumnjalo da je počinitelj zlostavljanja, no to ne umanjuje obvezu prijavljivanja niti smije obeshrabriti odgojitelja da podnese prijavu. Odgojitelj također treba biti spreman surađivati ukoliko dođe do sudskog procesa na kojem će biti kao svjedok, njegova je dužnost odazvati se na poziv te istinito svjedočiti o svim saznanjima u vezi slučaja (Buljan Flander i sur., 2017.).

3. ULOGA ODGOJITELJA U PREVENCIJI NASILJA NAD DJECOM

Zajednica ima centralnu ulogu u životima u životu djece i obitelji stoga je važno istaknuti ulogu odgojno-obrazovnih ustanova kao ključnih u sprječavanju pojave fenomena zlostavljanja djece. Za ustanove ranog i predškolskog odgoja i škole smatra se da imaju veliki utjecaj na optimalan razvoj djeteta i njegovo blagostanje jer djeca svakodnevno pohađaju te ustanove koje im pružaju više od poučavanja akademskog sadržaja (Konu i sur., 2002). U posljednjem desetljeću sve je veći fokus na ulozi, važnosti i odgovornosti odgojiteljske profesije u zaštiti djece (McLoone-Richards i Robinson, 2020). Zbog značajne uloge odgojno-obrazovnih djelatnika koji su u svakodnevnom neposrednom radu s djecom, Baginsky (2007) ističe da oni moraju biti svjesni svoje profesionalne odgovornosti i uloge u pogledu osjetljivih pitanja zaštite djece, posebno kada surađuju u multidisciplinarnim timovima s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta. Stoga, važnost stručnog usavršavanja, podizanja svijesti i kompetencija onih koji su u neposrednom radu s djecom i mladima, uključujući odgajatelje, nastavnike i druge stručnjake, neosporiva je (McKee i Dillenburger, 2006; Webb i Vulliamy, 2001). Odgojitelj je taj koji djetetu može pružiti emocionalnu podršku, osmisliti djetetu prilagođene aktivnosti ili ih prilagoditi djetetu i na taj način poduprijeti razvoj djetetovih socio-emocionalnih vještina (Denham i sur., 2012). Nadalje, neki autori ističu da postoje dokazi da pozitivan odnos između odgojitelja i djeteta doprinosi zaštiti djeteta od negativnih posljedica povezanih s lošim iskustvima rane skrbi (Buyse i sur., 2011; Sabol i Pianta, 2012; Kanine i sur., 2018). Djetetovi problemi u ponašanju veliki su faktor koji dovode do pojave stresa i preopterećenosti odgojitelja, a na kraju mogu završiti i burn-out sindromom ukoliko navedeni stručnjaci ne znaju adekvatno odgovoriti na zahtjevnost situacije (Friedman- Krauss i sur., 2014). Kanine i sur. (2018) ističu da je za kvalitetan odnos između odgojitelja i djeteta nužna edukacija stručnjaka u tom području koja će doprinijeti izgradnji pozitivnog odnosa između odgojitelja i djeteta i efektivnom suočavanju i rješavanju djetetovih problema u ponašanju što doprinosi i djetetovoj i odgojiteljevoj dobrobiti. Podrška za djecu koja su proživjela traumu iziskuje niz znanja (Chafouleas i sur. 2016). No, odgojiteljima često nisu dostupna sva potrebna znanja za promicanje socijalne i emocionalne kompetencije zbog različitog niza faktora (Han, 2014). Nedostatak znanja može dovesti do neprimjećivanja potencijalnih okidača u okolini ili različitih manifestacija traume u ponašanju djeteta što nenamjerno izaziva stresne reakcije kod

djece čime se izaziva prisutnost ili pogoršanje simptomatologije (Liebermann i sur., 2011).

3.1. Prevencija nasilja nad djecom

Danas se proces zaštite djeteta od nasilja najčešće provodi u multidisciplinarnim timovima koji uključuju djelatnike Centra za socijalnu skrb, policiju, zdravstvo i obrazovanje (ACPC, 2005; Glennie, 2007). Bilić i suradnici (2012, str. 350) definiraju prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja kao *sveobuhvatan, opsežan proces kojim želimo spriječiti nasilje prema djeci i među djecom, uočiti potencijalne žrtve i one koje to već jesu te im pružiti odgovarajući psihosocijalnu pomoć* te navode 3 razine prevencije zlostavljanja djece, a to su: primarna, sekundarna i tercijarna prevencija i svaka od njih obuhvaća dijete, obitelj djeteta, lokalnu zajednicu (u ovom slučaju dječji vrtić i organizirane aktivnosti u djetetovo slobodno vrijeme) i državu (resursna ministarstva, centre za socijalnu skrb, obiteljske centre, agencije i druge državne organizacije koje se bave djecom). Prema Miller-Perrin i Perrin (2007) i Kydd (2003) primarna prevencija je univerzalna, odnosi se na opću populaciju bez specifičnih ciljanih skupina, odnosno prevenciju nasilja prije nego se nasilje dogodi (pr. mediji, razne kampanje i sl.). Sekundarna ili selektivna prevencija odnosi se na specifične skupine ili obitelji za koje se smatra da su izložene riziku, odnosno roditelje i njihove kompetencije te razvoj istih (podrška, pružanje potrebnih informacija, znanja i vještina kroz predavanja i radionice) u svrhu smanjenja učinka čimbenika rizika uzrokovanih osobnim problemima roditelja. Tercijarna prevencija je razina prevencije i intervencije te joj je cilj zaustaviti maltretiranje i ublažiti njegove negativne učinke na dijete i obitelj (Geeraert i sur., 2004; Nelson i sur., 2001) Odnosi se na obitelji u kojima se fenomen maltretiranja djece već pojavio. Uključuje individualne i grupne terapije sa djecom koja su žrtve zlostavljanja, ali i tretmane s roditeljima (zlostavljačima i ne zlostavljačima). Važno je da se predškolske ustanove suoče s problemima zlostavljanja i zanemarivanja djece, procjene način rada i kulturu vlastite odgojno – obrazovne ustanove te u suradnji sa svim dionicima rade na suzbijanju nasilja nad djecom i provode programe prevencije zlostavljanja i zanemarivanja djece. Nadalje, važna je evaluacija tih programa kako bi se moglo raditi na napretku istih. Prije svega potrebno je identificirati problem, stvoriti tim koji će kreirati i provoditi sveobuhvatni program prevencije u dječjem vrtiću, kontinuiran rad na razvoju ozračja i kulture koju prije svega odlikuje nenasilje, djelovati na prve znakove i potencijalne pokazatelje za razvoj

nasilja, razvijati zaštitne čimbenike, provoditi stručna usavršavanja kod odgojno–obrazovnog osoblja i jačanje njihovih kompetencija za rad, ali isto tako educirati i druge kadrove u dječjem vrtiću koji također čine kulturu odgojno–obrazovne ustanove, educirati roditelje te trajno provoditi individualni i grupni rad u svrhu prevencije nasilja (Bilić i sur., 2012). Rad s djecom i suradnja s roditeljima dijelovi su odgajateljske profesionalne uloge. Milanović i sur. (2014) navode da postoji mogućnost da dobar odgajatelj naiđe na teškoće prilikom izgrađivanja partnerskog odnosa s nekim od roditelja, a kako bi se te teškoće savladale, važno je da partneri budu otvoreni za utjecaje, potporu i suradnju. *Partnerstvo odgojitelja i roditelja traži veliko povjerenje, izuzetnu otvorenost i toleranciju, a prije svega objektivnost i sposobnost za razmjenu informacija* (Milanović i sur., 2014, str. 70). Jurčević Lozančić (2011) navodi kako je važno prepoznati potrebe roditelja i odgovoriti na njih što podrazumijeva: promišljanje o načinu komunikacije s roditeljima (neverbalni govor, svijest o svim porukama koje se šalju roditelju), odabir novih sadržaja koji podupiru djetetov razvoj (informirati roditelje o novostečenim kompetencijama i informacijama o pozitivnim odgojnim rezultatima) i pružanje različitih multimedijalnih sadržaja koji pružaju informacije o događanjima u odgojnoj skupini i dječjem vrtiću u svrhu poticanja povezanosti. Posljednje navedeno, ne manje važno, nužno je biti upoznat sa suvremenim obiteljskim strukturama, društvom u cjelini i potrebama koje proizlaze iz toga kako bi se mogli provoditi suvremeni oblici suradnje roditelja i odgojitelja. Milanović i sur. (2014) navode otvorenost u iskazivanju misli i osjećaja (razgovor, savjetovanje, dogovaranje, anonimne upitnike, komunikaciju telefonom ili internetom, i sl.), usmjeravanje pozornosti i pridavanje važnosti na sve oblike dobivenih informacija te primjenu odgovarajućeg djelovanja na potrebe i probleme (pružanje pomoći, savjeta, argumentiranje stajališta i sl.) kao nužne faktore prilikom izgrađivanja odnosa između roditelja i odgojitelja. Schulz Von Thun (2002) navodi da je prilikom komunikacije s drugima potrebno postaviti sebi sljedeća četiri pitanja: 1. Na koji način mogu jasno i razumljivo priopćiti sadržaj drugoj osobi? 2. Kakav je moj način komunikacije u odnosu na sugovornika i kako se prema njemu odnosim? 3. Što moj način komunikacije govori o meni? 4. Što želim postići kod sugovornika? Osim odgojitelja, vrlo je važan odnos roditelja s ravnateljem i članovima stručnog tima koji također moraju voditi računa o porukama koje šalju roditeljima, promicanju kulture ustanove, organizaciji različitih edukacija i sl. Stričević (2011) navodi kako bi obrazovanje roditelja trebalo biti dio suradnje odgojno – obrazovne

ustanove i obitelji, a potreba za obrazovanjem roditelja proizlazi iz društvenih i ekonomskih promjena koje mijenjaju obitelj i okruženje i pravnog okvira (Konvencija o pravima djeteta) koji naglašava važnost, prava i odgovornosti roditelja. Stričević (2011) iznosi da je obrazovanje roditelja usmjereno na jačanje roditeljskih kompetencija (pomaže roditelju da se osjeća doraslo roditeljskoj ulozi, svim problemima i zadaćama koje iz nje proizlaze), stavlja naglasak na programima podrške u roditeljstvu u kontekstu društvene podrške i programe usmjerena na promjenu ponašanja roditelja te obrazovanje ciljanih skupina roditelja prema određenim kriterijima (trudnice, samohrani roditelji, roditelji djece s posebnim potrebama i sl.), a osigurava se kroz obrazovne, savjetodavne i informativne oblike učenja. Valja istaknuti i provedbu edukacije stručnjaka koja treba biti kontinuirana kako bi stručnjaci stekli osnovna znanja i kompetencije za prepoznavanje i proceduru postupanja ukoliko uoče indikatore zanemarivanja i zlostavljanja djece. Također, treba obuhvatiti i druge stručnjake koji nisu u neposrednom radu s djecom, ali je njihova zadaća zaštita djece u pojedinim sustavima. Na kraju, važno je uključiti i nekolicinu stručnjaka iz određene ustanove kako bi stekli specijalizirana znanja i vještine za rad s djecom (RH, Protokol u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece). Valja istaknuti i provedbu programa kojima je cilj suzbiti fenomen nasilja poput CAP programa čija je glavna uloga primarna prevencija zlostavljanja, osnaživanje djece u sprječavanju napada od strane vršnjaka, nepoznate osobe (otmica) i napada od strane poznate odrasle osobe, odnosno smanjiti ranjivost djece i mladih na verbalno, fizičko i seksualno zlostavljanje. CAP program ima nekoliko kurikuluma prilagođenih dobi djece i različitim potrebama, a uključuje edukaciju osoblja odgojno-obrazovne ustanove, edukaciju roditelja/skrbnika i edukaciju djece (Udruga roditelja KORAK PO KORAK, 2018). Livny i Katz (2018) u svome radu navode niz inozemnih programa prevencije nasilja nad djecom poput: Triple P—Positive Parenting Program, Strong Communities Adults and Children Together against Violence—Parents Raising Safe Kids Program i Sure Start koji mogu poslužiti za razvoj budućih programa u Republici Hrvatskog. Valja spomenuti i druge inozemne programe poput Teacher–Child Interaction Training (McIntosh i sur., 2000.), Gibson (2016) navodi i opisuje programe posjećivanja visokorizičnih obitelji, The Perry Preschool program koji se pokazao učinkovitim u suzbijanju kriminala i Promoting Alternative Thinking Skills (PATHS) kojem je cilj poboljšanje emocionalne i socijalne kompetencije kod djece. Howard i Brooks-Gunn (2009) u svome se članku bave evaluacijom 9 inozemnih programa temeljenih na kućnim

posjetama: *The Nurse-Family Partnership, Hawaii Healthy Start, Healthy Families America, The Comprehensive Child Development Program, Early Head Start, The Infant Health and Development Program, The Early Start Program in New Zealand, A demonstration program in Queensland* i *Program for depressed mothers of infants in the Netherlands* gdje su prikazane njihovi nedostaci, ali i prednosti koje se mogu iskoristiti kao polazište za razvoj budućih programa. Valja spomenuti i program *Play it Safe* čiji je kurikulum prilagođen djetetovoj dobi, a cilj mu je pružiti djetetu znanje kako prepoznati nasilje, reagirati na potencijalno ugrožavajuće situacije, prijaviti incident osobi od povjerenje i dati djetetu do znanja da nasilje nad njim nikada nije njegova krivica (Blakey J. M. i sur. 2019 prema The Women's Center of Tarrant County, 2013).

3.2. Kompetencije odgojitelja u području zlostavljanja i zanemarivanja djece

Višnjić Jevtić (2018, str. 68) navodi da se kompetencije temelje *na znanjima, vještinama, sposobnostima, motivaciji i mogućnosti provedbe neke aktivnosti. Premda profesionalna kompetencija ponajviše ovisi o profesiji koja ju određuje,...* Stoga, kompetentan odgajatelj, prema Višnjić Jevtić (2018), bio bi onaj koji ima stručna znanja, pedagoške i organizacijske vještine te vještine uspostavljanja partnerskih odnosa, razvijene pozitivne stavove prema cjeloživotnom učenju i profesionalnom razvoju te koji poštuje zahtjeve profesionalne etike. Prihvatljiva ponašanja odgojitelja, standardi prakse, mjerila za samovrednovanje rada, profesionalna odgovornost i ponašanje određeni su etičkim kodeksom pa je poznavanje istog i postupanje u skladu s njim jedna od važnih kompetencija odgojitelja. Višnjić Jevtić u svome doktorskom radu (2018) također upozorava i na veliki utjecaj vrijednosti i stavova odgojitelja prilikom donošenja profesionalnih odluka, što ne smije biti slučaj (profesionalni razvoj mora se temeljiti na profesionalnim standardima i vrijednostima) već odgojitelj treba biti stručnjak u svome području. Poželjne su osobne vrijednosti (mogu pridonijeti profesionalnim kompetencijama) poput hrabrosti, pravde, humanosti, mudrosti, povjerenja, etičke osjetljivosti, tolerancije, brige, jednakosti i suradnje (Dahlsgaard i sur., 2005.; Henrich i sur., 2005., Tirri 2010, prema Višnjić, Jevtić, 2018). Iz prikazanih definicija vidljivo je da kompetencije odgojitelja uvelike ovise o profesionalnom razvoju, odnosno stavu odgojitelja o cjeloživotnom učenju i stručnom usavršavanju gdje odgajatelj može steći potrebna znanja o suočavanju s problemom zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta. Također, može steći potrebna znanja o

programima prevencije i načinima provođenja takvih programa te ojačati profesionalne kompetencije u tom području. U skladu s tim, opravdano je zaključiti da, što su odgojiteljeve kompetencije na višoj razini, to će se lakše i uspješnije suočiti s ovim problemom. McLoone-Richards i Robinson (2020) prikazuju jedno od mogućih rješenja u osnaživanju kompetencija odgajatelja u području rada i identifikacije zlostavljane djece kroz poboljšanje programa inicijalnog obrazovanja na preddiplomskim i diplomskim studijima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koji bi studentima trebali pružiti dublji uvid u njihovu odgovornost za odgoj i brigu o djeci.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.1. Određenje problema istraživanja

Nasilje nad djecom dugo je vremena bila tabu-tema o kojoj javnost nije progovarala. Rana izloženost maltretiranju (fizičko, seksualno, emocionalno zlostavljanje i zanemarivanje) ometaju djetetov optimalni razvoj (Lieberman i sur., 2011; Wilson i sur., 2011) i mogu ostaviti dugoročne posljedice od kojih su neke: moguća zlouporaba opojnih droga u kasnijoj dobi, sklonost delikventnom ponašanju, problemi vezani uz obrazovanje, različiti niz psiholoških poremećaja i dr. (Cook i sur., 2005). Istraživanje (Hamre i Pianta, 2001) pokazalo je da topao i susretljiv odnos između odgojitelja i djeteta može umanjiti eksternalizirane i internalizirane probleme u djetetovom ponašanju. U skladu s tim, pred odgojitelje su stavljena očekivanja koja proizlaze iz zaštite djece i njihovih prava. Među mnogim stručnim diskursima o zaštiti djece, diskurs o pravima djeteta trebao bi biti najistaknutiji, odnosno djetetovo pravo na sigurnost i zaštitu njegove dobrobiti (Mevawalla i Hadley, 2012). Perry (2001), navodi da djeca i mladi ne mogu učinkovito učiti ako se ne osjećaju sigurno i ukoliko im osnovne potrebe nisu zadovoljene. Uloga odgojno-obrazovnih ustanova u vidu zaštite ranjive djece sve više raste, ponajviše zbog manjkavosti u radu državnog aparata gdje se onda ranije spomenute ustanove opisuju kao *neslužbene hitne službe* (Adams, 2019). Zbog kompleksnosti uloge, važno je napomenuti da se profesionalni razvoj i donošenje odluka odgojitelja mora temeljiti na profesionalnim standardima i vrijednostima, a Višnjić-Jevtić (2018) upozorava na prisustvo velikih odstupanja prilikom donošenja profesionalnih odluka pri čemu se odgojitelji vode vlastitim vrijednostima i stavovima. Empirijski dio ovog rada polazi od pojma kompetencije za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom kao konstrukta znanja (prepoznavanje indikatora nasilja nad djecom, strategije i protokoli postupanja u slučaju sumnje na zlostavljanje djeteta, pravne obveze i profesionalna odgovornost te strategije pružanja podrške djetetu), vještina i stavova. Kompetencije odgojitelja za prepoznavanje indikatora zlostavljanja djeteta istraživale su se samoprocjenom odgojitelja jer se pretpostavlja da taj način pruža najopsežniji uvid i da podaci dobiveni na taj način sadrže iskustveno, praktično i propozicijsko znanje ispitanika. Nisu pronađena domaća istraživanja koja ispituju kompetencije odgojatelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom i postupanje u skladu s profesionalnom odgovornošću.

4.2. Cilj istraživanja

Obzirom na navedeni problem, postavljen je opći cilj istraživanja koji glasi utvrditi odgojiteljsku samoprocjenu kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djetetom te njenu povezanost s dobi, stupnjem formalnog obrazovanja i profesionalnim razvojem u području prevencije nasilja nad djecom.

Definiran je i aplikativni cilj istraživanja:

- informirati stručnu i širu javnost o dobivenim rezultatima istraživanja ne bi li se na taj način postigla dodatna senzibilizacija i prihvatila profesionalna i građanska odgovornost za problematiku nasilja nad djecom
- informirati stručnu javnost o važnosti jačanja odgojiteljskih kompetencija u tom području
- informirati aktere obrazovne politike o dobivenim rezultatima istraživanja i na taj način ih potaknuti na akcije u njihovom djelokrugu aktivnosti (pr. strože mjere vanjskog vrednovanja ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izmjene i nadopune Kataloga stručnog usavršavanja)
- koristiti dobivene rezultate kao podlogu za buduća istraživanja s obzirom na nedostatnost postojećih istraživanja

4.3. Zadaci istraživanja

Na temelju općeg cilja istraživanja definirani su zadaci istraživanja:

- ispitati znaju li odgojitelji što je propisano Protokolom o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece
- ispitati znaju li odgojitelji prepoznati indikatore nasilja nad djecom i protokole postupanja u slučaju pojave indikatora nasilja nad djecom
- ispitati provode li se u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja programi o suzbijanju nasilja nad djecom propisani Protokolom za postupanje u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece
- ispitati jesu li odgojitelji prisustvovali stručnim usavršavanjima i edukacijama na temu prevencije nasilja nad djecom u protekle 3 godine
- ispitati osjećaju li se odgojitelji zaštićeno prilikom prijavljivanja sumnje na nasilje nad djetetom

- ispitati njihove stavove o profesionalnoj odgovornosti odgajatelja
- ispitati znaju li odgojitelji da nije opravdano djetetu obećati da spoznaje o zlostavljanju ili zanemarivanju neće dijeliti s drugim osobama

4.4. Hipoteza istraživanja

S obzirom na opći cilj istraživanja, postavljena je glavna hipoteza:

H0: Ne postoji statistički značajna povezanost između odgojiteljske samoprocjene kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom i njihove dobi, stupnja obrazovanja i profesionalnog razvoja u području nasilja nad djecom.

4.5. Varijable istraživanja

Sukladno općem cilju i zadacima istraživanja definirane su sljedeće zavisne varijable istraživanja:

- poznavanje Protokola postupanja u slučaju zlostavljanja/zanemarivanja djece i postupanje u skladu s njim (biti upoznat sa Protokolom postupanja u slučaju zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta ili nasilja u obitelji, u slučaju nasilja prema djetetu od strane odrasle osobe, u slučaju nesporazuma roditelja oko sadržaja roditeljske skrbi (visokokonfliktni razvod), u slučaju dolaska osobe pod utjecajem opijata koja želi preuzeti dijete iz odgojno-obrazovne ustanove, provoditi preventivne programe koji proizlaze iz protokola ustanove ranog i predškolskog odgoja i prema potrebi nadopunjavanje istih)
- prepoznavanje indikatora zlostavljanja/zanemarivanja djeteta
- dužnosti koje proizlaze iz profesionalne odgovornosti odgajatelja i njihovi stavovi

Skup svih zavisnih varijabli predstavlja kompetenciju odgajatelja za suočavanje sa problemom nasilja nad djetetom.

Definirane su i sljedeće nezavisne varijable istraživanja:

- dob odgojitelja; pretpostavka je da odgojitelji starije dobi imaju i više radnog iskustva, samim time i veću mogućnost da su se u odgojno-obrazovnoj skupini susreli sa djetetom koje je bilo žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja, a osim iskustva, dob je moguće promatrati i kao važan faktor prilikom iznošenja stavova odgojitelja jer se suvremene odgojne metode uvelike razlikuju od tradicionalnih

- razina formalnog obrazovanja odgojitelja; zbog velike neusklađenosti u dosadašnjem obrazovanju odgojitelja u Republici Hrvatskoj (srednjoškolsko obrazovanje, sveučilišni preddiplomski i diplomski studij, specijalistički studij i doktorat), opravdano je pretpostaviti da odgojitelji sa višom razinom formalnog obrazovanja imaju i više kompetencije u prepoznavanju i adekvatnom odgovoru na znakove nasilja nad djecom
- stručna usavršavanja odgojitelja u području prepoznavanja nasilja nad djecom; pretpostavka je da odgojitelji koji su se uključivali u različite programe stručnih usavršavanja jačaju vlastita znanja i kompetencije i spremniji su se suočiti sa problemom

4.6. Postupak provedbe kvantitativnog istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja izrađen je instrument *Upitnik samoprocjene kompetencije odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom* na osnovu definiranih ključnih činitelja odgojiteljske kompetencije za prepoznavanje indikatora nasilja nad djecom. Skale koje su korištene u ovom upitniku izrađene su na temelju konzultirane literature o nasilju nad djecom, a konstruirani upitnik sastoji se od tri djela. U uvodnom dijelu opisana je svrha istraživanja i upute za rješavanje upitnika. U prvom dijelu upitnika ispitanici su odgovarali na pitanja o dobi, stupnju formalnog obrazovanja, prisustvovanju stručnim usavršavanjima na temu nasilja nad djecom i protokolima ustanove u kojoj rade. Drugi dio upitnika sastoji se od skala koje se odnose na prepoznavanje indikatora nasilja nad djetetom, protokole zaštite dobrobiti djeteta u slučajevima nasilja, profesionalnu odgovornost i dužnosti koje iz nje proizlaze i praktično iskustvo odgojitelja. Ispitanici procjenjuju stupanj slaganja uz pomoć Likertove ljestvice koja je za potrebe ovog istraživanja bila prilagođena na način da broj 1 označava potpuno neslaganje sa navedenom tvrdnjom, 2 djelomično neslaganje sa navedenom tvrdnjom, 3 djelomično slaganje sa navedenom tvrdnjom i 4 potpuno slaganje sa navedenom tvrdnjom. Na taj se način izbjegla pojava odgovora gdje odgojitelj nema stav o navedenom problemu što zbog profesionalne odgovornosti u svakodnevnom radu s djecom ne smije biti slučaj. Treći dio instrumenta sastoji se od pitanja otvorenog tipa (*Želim nadodati*), a cilj mu je pružiti dublji uvid u profesionalno iskustvo odgojitelja i adresirati moguće postojanje problema koji prilikom sastavljanja upitnika nisu uzeti u obzir. Zbog pandemije Covida- 19, postupak prikupljanja podataka proveden je pomoću online obrazaca koji je odgojiteljima bio upućen preko

društvenih mreža ili elektronske pošte. Istraživanje se provodilo u razdoblju od 1 prosinca 2019.- 20. travnja 2020.godine.

4.7. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čini 163 odgojitelja u rasponu od 21 do 61 godine starosti (M=35,68, SD= 10,54) .

Tablica 1. Ispitanici prema dobi

N	Min	Max	M	SD	v
163	21	61	35,68	10,544	111,175

Više od polovice ispitanika (53,3 %, f=87) ima preddiplomsku razinu obrazovanja (Tablica 2.). Također, uzorak obuhvaća vrlo visoki broj (44,1%, f=72) odgojitelja visoke stručne spreme u usporedbi s podacima Državnog zavoda za statistiku (2020) o obrazovanju odgojitelja rane i predškolske dobi koji pokazuju da 86.32% (N=11 411) odgojitelja ima preddiplomsku razinu obrazovanja, dok svega 9,71% (N=1 284) odgojitelja ima visoku stručnu spremu. Valja istaknuti da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, stoga je moguće da su osobe višeg stupnja formalnog obrazovanja sklonije sudjelovati u istraživanjima. Toj tvrdnji u prilog ide i vrlo mali broj (2,5%, f=4) odgojitelja sa srednjom stručnom spremom.

Tablica 2. Ispitanici prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	Frekvencija	Postotak
SSS	4	2,5
Preddiplomski studij	87	53,4
Diplomski studij	72	44,1
Sveučilišni specijalistički studij	0	0,0
Doktorski studij	0	0,0
Ukupno	163	100,00

5. REZULTATI

5.1. Poznavanje Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece

Tablica 3. Deskriptivni pokazatelji skale *Poznavanje Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece*

Tvrđnja	M	SD	v	Frekvencije			
				Postotak (%)			
				1	2	3	4
Prema Protokolu, obveza svih odgojno-obrazovnih ustanova je implementirati postojeće preventivne i intervencijske programe te prema potrebi razvijati nove.	3,7	0,54	0,29	2	3	27	131
				1,2	1,8	16,6	80,4
Prema Protokolu, odgojno – obrazovni radnici dužni su znati odredbe propisa koje se odnose na prava djece.	3,86	0,45	0,20	2	1	14	146
				1,2	0,6	8,6	89,6
Prema Protokolu, u slučaju sumnje na počinjenje kaznenog djela odgojno-obrazovni djelatnici obvezni su osigurati dokaze počinjenog kaznenog djela koji se nalaze u odgojno-obrazovnoj ustanovi do dolaska policije kako ne bi bili uništeni, skriveni, izmijenjeni ili otuđeni s mjesta događaja.	3,65	0,66	0,43	3	8	32	120
				1,8	4,9	19,6	73,6
Odgojno-obrazovne ustanove (dječji vrtić, osnovna i srednja škola te učenički dom) imaju posebne preventivne programe koji su dio godišnjeg plana i programa odgojno-obrazovne ustanove i voditelja preventivnih programa.	3,31	0,82	0,67	8	14	59	82
				4,9	8,6	36,2	50,3
Odgojno-obrazovne ustanove su obvezne provoditi sveobuhvatne preventivne programe, a u ostvarivanju preventivnih mjera i aktivnosti sudjeluju svi zaposlenici u odgojno - obrazovnoj ustanovi.	3,53	0,74	0,54	5	10	40	108
				3,1	6,1	24,5	66,3
Prema Protokolu, odgajatelji moraju voditi bilješke o svim poduzetim radnjama u svrhu zaštite prava djeteta.	3,59	0,73	0,53	4	12	30	117
				2,5	7,4	18,4	71,7
U slučaju sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta odgajatelj mora voditi bilješke o djetetu.	3,68	0,65	0,42	3	8	27	125
				1,8	4,9	16,6	76,7
Odgajatelj mora svoje bilješke predati ravnatelju ili nadležnim tijelima (na njihov zahtjev).	3,64	0,67	0,44	4	6	34	119
				2,5	3,7	20,8	73
Stručnjak koji ima saznanja o mogućem nasilju nad djetetom, a nije poduzeo propisane mjere, može kazneno odgovarati zatvorskom kaznom.	3,13	0,88	0,77	11	21	66	65
				6,7	12,9	40,5	39,9

Analizom rezultata deskriptivnih pokazatelja u odnosu na varijablu *Poznavanje Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece* (Tablica 3.)

vidljivo je da ispitanici visoko procjenjuju svoja znanja u odnosu na varijablu. Najznačajnije su procijenili tvrdnje *Prema Protokolu, odgojno – obrazovni radnici dužni su znati odredbe propisa koje se odnose na prava djece* ($M=3,86$; $SD= 0,45$) s kojom se 89,6% ($f=146$) ispitanika u potpunosti slaže i *Prema Protokolu, obveza svih odgojno-obrazovnih ustanova je implementirati postojeće preventivne i intervencijske programe te prema potrebi razvijati nove* ($M= 3,7$; $SD= 0,54$) s kojom se u potpunosti slaže 80,4% ($f= 131$) ispitanih. Može se zaključiti kako ispitanici imaju razvijenu svijest o vlastitoj profesionalnoj odgovornosti koja, između ostaloga, uključuje poznavanje propisa o zaštiti prava i interesa djeteta te postupanje u skladu s njima. Tvrdnja s kojom se najmanji broj (39,9 %; $f= 65$) odgojitelja u potpunosti slaže glasi: *Stručnjak koji ima saznanja o mogućem nasilju nad djetetom, a nije poduzeo propisane mjere, može kazneno odgovarati zatvorskom kaznom* ($M=3,13$; $SD= 0,88$). Takvi rezultati ukazuju da, unatoč razvijenoj svijesti o važnosti poznavanja zakonskih propisa o zaštiti prava i najboljeg interesa djeteta i postupanja u skladu s njima, prisutna je nesigurnost vezana uz poznavanje određenih zakonskih regulativa (zatvorsko kažnjavanje i strukovne sankcije) koje su navedene u tim dokumentima što može biti pokazatelj nedovoljne informiranosti, stručnog usavršavanja i inicijative ispitanika.

5.1.1. Provođenje programa o suzbijanju nasilja nad djecom, propisanih Protokolom o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Tablica 4. Postojanje protokola i programa za prevenciju nasilja nad djecom u ustanovama u kojima rade ispitani odgojitelji

Tvrdnja	DA (%)	Frekvencija	NE (%)	Frekvencija
Ima li ustanova u kojoj radite razvijene protokole i programe za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece?	63,2	103	36,8	60

Ustanove u kojima radi 63,2% ($f = 103$) ispitanih odgojitelja imaju razvijene protokole za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece, dok ustanove u kojima radi 36,8% ($f = 60$) ispitanih odgojitelja ne provodi takve programe unatoč preporukama.

5.2. Prepoznavanje indikatora nasilja nad djecom i postupanja odgojitelja u slučaju pojave indikatora

Tablica 5. Deskriptivni pokazatelji skale *Prepoznavanje potencijalnih indikatora nasilja nad djecom*

Tvrdnja	M	SD	v	Frekvencije			
				Postotak (%)			
				1	2	3	4
Objašnjenja koja daje samo dijete i njegovi prijatelji o nastanku ozljede mogu puno otkriti o porijeklu ozljede.	3,21	0,67	0,44	2	17	88	56
				1,2	10,4	54	34,4
Masnica različitog stupnja zacjeljivanja na mjestima poput lica, bedara, potkoljenica, leđa, trbuha, potiljka gotovo su sigurni indikatori tjelesnog zlostavljanja.	2,67	0,94	0,88	20	47	62	34
				12,3	28,8	38	20,9
Izostanak optimalnih uvjeta za razvoj djeteta je zanemarivanje.	3,40	0,76	0,57	4	15	55	89
				2,5	9,2	33,7	54,6
Degradiranje djeteta je emocionalno nasilje.	3,73	0,59	0,34	3	4	27	129
				1,8	2,5	16,6	79,1
Manipulacija djetetom u svrhu ostvarivanja vlastitih ciljeva je emocionalno nasilje.	3,78	0,48	0,23	1	2	28	132
				0,6	1,2	17,2	81
Izolacija djeteta od vršnjaka i članova obitelji je emocionalno nasilje.	3,74	0,60	0,36	3	5	23	132
				1,8	3,1	14,1	81
Učestalo kritiziranje je emocionalno nasilje.	3,76	0,53	0,28	1	5	26	131
				0,6	3,1	16	80,4
Podržavanje djetetovog neadekvatnog ponašanja je emocionalno nasilje.	3,26	0,87	0,75	9	19	55	80
				5,5	11,7	33,7	49,1
Konstantni izostanak pohvale je emocionalno nasilje.	3,38	0,77	0,59	3	20	51	89
				1,8	12,3	31,3	54,6
Ukoliko kod djeteta uočite 2 ili više navedenih simptoma (bolove prilikom mokrenja, česte upale grla uz poteškoće gutanja i gušenja, pokušaj djeteta da bude nevidljivo, strah od zatvorenih vrata određene prostorije, oblačenje koje puno otkriva i sl.) postoji opravdana sumnja na seksualno zlostavljanje djeteta.	3,06	0,78	0,60	5	30	77	51
				3,1	18,4	47,2	31,3
Smatrate li da jednokratna procjena situacije može biti dovoljna za postavljanje pretpostavki o zanemarivanju?	1,82	0,87	0,75	74	49	35	5
				45,4	30,1	21,5	3,1

Emocionalno nasilje nad djetetom teže je prepoznati od drugih vrsta nasilja (pr. tjelesnog ili seksualnog).	3,15	0,86	0,73	10	20	67	66
				6,1	12,3	41,1	40,5
Manipulacija djetetom tijekom procesa razvoda roditelja oblik je nasilja nad djetetom.	3,69	0,57	0,32	2	3	38	120
				1,2	1,8	23,3	73,6
Ukoliko kod djeteta uočite 2 ili više navedenih simptoma (povučenost, sramežljivost, nisko samopouzdanje, izjave djeteta da se osjeća osamljeno, napušteno, agresivnost, nedostatak nužne opreme za dječji vrtić i neliječene bolesti) postoji opravdana sumnja na zanemarivanje djeteta.	3,19	0,81	0,65	7	20	71	65
				4,3	12,3	43,6	39,9
Važno je ozbiljno shvatiti svaku djetetovu priču o nasilju.	3,57	0,63	0,39	1	10	47	105
				0,6	6,1	28,8	64,4
Osoba koja ne prijavi opravdanu sumnju ili saznanje o nasilju nad djetetom sudionik je zlostavljanja.	3,60	0,71	0,50	5	7	35	116
				3,1	4,3	21,5	71,2
Zlostavljanje je vidljivo iz crteža djeteta.	3,19	0,63	0,39	2	14	98	49
				1,2	8,6	60,1	30,1
Kod djece predškolske dobi najbolja metoda procjene zlostavljanja ili zanemarivanja je razgovor.	2,84	0,68	0,46	3	44	92	24
				1,8	27	56,4	14,7
Kod djece predškolske dobi najbolja metoda procjene zlostavljanja ili zanemarivanja je promatranje djeteta.	3,23	0,62	0,38	1	14	93	55
				0,6	8,6	57,1	33,7
Kod djece predškolske dobi najbolja metoda procjene zlostavljanja ili zanemarivanja je promatranje igre uloga.	3,36	0,58	0,33	1	6	88	68
				0,6	3,7	54	41,7
Mlađa djeca spadaju u rizičnu skupinu zlostavljanja i zanemarivanja.	3,09	0,84	0,70	7	29	68	59
				4,3	17,8	41,7	36,2
Izostanak upotrebe sjedalice za djecu u vozilu oblik je zanemarivanja djeteta.	3,23	0,84	0,70	4	31	51	77
				2,5	19	31,3	47,2
Izloženost djeteta pasivnom pušenju je oblik zanemarivanja.	3,13	0,87	0,75	6	34	55	68
				3,7	20,9	33,7	41,7

Analizom deskriptivnih pokazatelja (Tablica 5.) u odnosu na varijablu skale *Prepoznavanje potencijalnih indikatora nasilja nad djecom* vidljivo je kako procjene tvrdnji naginju visokim vrijednostima, odnosno stupanj slaganja u odnosu na tvrdnje je visok. U tvrdnjama koje su vezane uz simptomatologiju nasilja nad djecom odgojitelji pokazuju mali stupanj potpunog slaganja (tjelesno zlostavljanje 20,9%, $f = 34$ / seksualno zlostavljanje 31,3%, $f = 51$, zanemarivanje 39,9%, $f = 65$) u odnosu na ostale tvrdnje, a veći je stupanj djelomičnog slaganja s navedenim tvrdnjama (tjelesno zlostavljanje 38%, $f = 62$ /seksualno zlostavljanje 47,2%, $f = 77$ / zanemarivanje 43,6%,

f= 71). Ovakvi rezultati mogu biti pokazatelj nesigurnosti prilikom procjene simptomatologije nasilja nad djecom koja se može javiti uslijed nedovoljne informiranosti i znanja, a razlog tome može biti izostanak kontinuiranog stručnog usavršavanja u tom polju. Tome u prilog idu i izražene visoke vrijednosti djelomičnog slaganja s tvrdnjom prilikom odabira najbolje metode procjene zlostavljanja ili zanemarivanja koje su vidljive u navedenom tabličnom prikazu, a koje ukazuju na moguću prisutnost nesigurnosti prilikom odabira najbolje metode procjene nasilja nad djecom. U posljednjem dijelu upitnika ispitanik navodi: „*Ponekad je teško razlučiti dali su roditelji jako slabog imovinskog stanja ili zanemaruju djecu*“ što također ukazuje na potrebu osnaživanja kompetencija odgojitelja u tom području.

5.2.1. Komunikacija odgojitelja s djetetom nakon što mu dijete povjeri informacije o zlostavljanju ili zanemarivanju

Tablica 6. Deskriptivni prikaz distribucije frekvencije odgovora na tvrdnju *Opravdano je da odgojitelj djetetu obeća kako spoznaje o zlostavljanju ili zanemarivanju neće dijeliti s drugim osobama*

Tvrdnja	M	SD	v	Frekvencije			
				Postotak (%)			
				1	2	3	4
Opravdano je da odgojitelj djetetu obeća kako spoznaje o zlostavljanju ili zanemarivanju neće dijeliti s drugim osobama.	2,73	1,12	1,25	35	25	52	51
				21,5	15,3	31,9	31,3

Kao što je vidljivo u 6. tabličnom prikazu, na pitanje *Smatrate li da je opravdano da odgojitelj djetetu obeća da spoznaje o zlostavljanju ili zanemarivanju neće dijeliti s drugim osobama?*, većina ispitanika se djelomično 31,9% (f= 52) ili u potpunosti 31,3% (f = 51) slaže s navedenom tvrdnjom. Iz rezultata je vidljivo da veliki broj odgojitelja nije upoznat s načinom postupanja prema djetetu nakon što mu ono povjeri informacije o nasilju, odnosno da djetetu nije adekvatno obećati stvari koje se neće ispuniti već se treba usredotočiti na ohrabivanje djeteta i upoznati ga s daljnjim postupcima, na djetetu primjeren način.

5.3. Stavovi odgojitelja o profesionalnoj odgovornosti

Većina ispitanika pri procjeni tvrdnji u okviru ove varijable izražavaju djelomično slaganje (28,2%, f =46) ili se u potpunosti slaže (34,4%,f =56) da njihova

profesionalna odgovornost završava prijavom opravdane sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta ravnatelju dječjeg vrtića. S druge strane, tvrdnja *Ukoliko ravnatelj ne poduzima daljnje postupke u svrhu zaštite djeteta, profesionalna odgovornost odgajatelja je poduzeti daljnje postupke koji štite najbolji interes djeteta* procijenjena je visokim vrijednostima djelomičnog ili potpunog slaganja ispitanika (84%, $f = 137$) što ipak upućuje na to da su odgojitelji svjesni svoje uloge i odgovornosti koje imaju naspram djeteta, no moguća je prisutnost nesigurnosti zbog nedovoljnog poznavanja zakonskih odredbi čije je prisustvo adresirano u procjeni skale *Poznavanje Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece* (Tablica 3.). Na pitanje *Jeste li spremi preuzeti odgovornost za prijavu opravdane sumnje na nasilje/zlostavljanje/ zanemarivanje djeteta?*, 83, 4% ($f = 136$) odgojitelja odgovara potvrdno, dok 16,6% ($f = 27$) ispitanika nije spremno preuzeti odgovornost.

Tablica 7. Deskriptivni pokazatelji skale *Stavovi odgojitelja o profesionalnoj odgovornosti*

Tvrdnja	M	SD	v	Frekvencije			
				Postotak (%)			
				1	2	3	4
Odgoviteljeva profesionalna odgovornost završava prijavom opravdane sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta ravnatelju.	2,80	1,08	1,16	26	35	46	56
				16	21,5	28,2	34,4
Ukoliko ravnatelj ne poduzima daljnje postupke u svrhu zaštite djeteta, profesionalna odgovornost odgajatelja je poduzeti daljnje postupke koji štite najbolji interes djeteta.	3,30	0,85	0,72	8	18	54	83
				4,9	11	33,1	50,9

U dijelu *Želim nadodati...*, prva ispitanica navodi: „*Također, smatram da kolektivno nedostaje osobne i profesionalne odgovornosti kod o-o djelatnika po ovom pitanju*“ što ukazuje na potrebu osnaživanja odgojiteljskih kompetencija u ovom polju. Mišljenje druge ispitanice glasi: „*Zakon štiti zlostavljača, a ne dijete i odgovornu osobu koja je prijavila nasilje. Eto, zato sam napisala da ne bi prijavila sumnju na zlostavljanje. Isto tako vidjela sam kako su prosle kolegice koje su prijavile zlostavljanje*“. Iz čega je vidljivo da primjeri loše prakse i osjećaj nezaštićenosti odgojitelje sputavaju u poduzimanju potrebnih mjera. Treća navodi iskustvo iz prakse:

„Kad sam htjela prijaviti zanemarivanju djeteta u tome su me spriječili vlasnica vrtića i ravnateljica... Njima je samo bitno da zašтите sebe i vrtić.. Ja nisam odustala“. Ova tvrdnja ukazuje na prisutnost neetičkog postupanja od strane nadređenih osoba u dječjim vrtićima što odgojitelja stavlja u nezavidan položaj prilikom poduzimanja potrebnih mjera zaštite dobrobiti djeteta. Četvrti odgovor glasi: *„Mislim da velika odgovornost leži na stručnoj službi vrtića koja odmah mora reagirati po pozivu odgajatelja, psihologa posebno...odgajatelji se bave odgojno obrazovnim procesom, dužni su zaštititi dijete i reći ono što su primjetili, no to ne mogu činiti sami već u suradnji s drugim stručnjacima“.* Peti ispitanik o profesionalnoj odgovornosti misli: *„Nije samo odgovornost na odgajatelju već na cijeloj ustanovi, često odgajatelj prijavi stručnom timu ono što primijeti, a srs ne odreagira“.* Tvrdnje posljednjih dvaju ispitanika adresiraju probleme u suradnji između odgojitelja i stručnog tima.

5.3.1. Sudjelovanje odgojitelja na stručnim usavršavanjima na temu prevencije nasilja nad djecom u protekle 3 godine

Analizom odgovora na pitanje zatvorenog tipa vezano uz sudjelovanje na stručnim usavršavanjima na temu prevencije nasilja nad djecom u posljednje 3 godine, potvrdno su odgovorila 32,5% (f= 53) ispitanika od ukupnog broja ispitanih (N=163). Preostali broj ispitanih odgojitelja (67,5%, f = 110) nije prisustvovao stručnim usavršavanjima na ovu temu u posljednje 3 godine profesionalnoga razvoja. U dijelu *Želim nadodati...* ispitana odgojiteljica navodi: *„Ne postoji edukacija u mom vrtiću o toj temi a voljela bih da postoji“* dok odgovor druge ispitanice glasi: *„...I na kraju, odgojitelji ne razumiju razliku između fizičkog kažnjavanja i zlostavljanja te općenito to u našoj populaciji nije dovoljno dobro objašnjeno. Smatram da o ovoj temi treba puno više odgojno - obrazovne djelatnike educirati i osnaživati te osvještavati da su oni možda jedina slamka spasa djetetu“.* Treći je navod: *„Mislim da bi odgajatelji trebali biti više educirani, i sustav bi trebao više stajati iza njih ako prijave neku sumnju na zlostavljanje svom ravnatelju ili stručnom timu jer susrela sam se sa kolegicama koje su prepoznale zlostavljanje i sigurne su u to al nisu to prijavljivale jer sustav nije stajao iza njih“.* Odgovori ispitanih ukazuju na potrebu stručnih usavršavanja (koja u nekim slučajevima nisu dostupna unatoč motivaciji odgojitelja), a argumenti za istu tvrdnju leže u velikom broju odgojitelja koji nisu prisustvovali edukacijama na tu temu u posljednje 3 godine profesionalnog rada, izraženoj potrebi za osnaživanjem

kompetencija, izraženoj nesigurnosti ispitanice prilikom identifikacije simptoma nasilja nad djetetom i nepovjerenja u rad sustava koji štiti najbolji interes djeteta.

5.4. Praktično iskustvo odgojitelja

Na pitanje *Jeste li se u radnom iskustvu susreli sa djetetom koje je bilo žrtva nasilja ili zanemarivanja?*, od ukupnog broja ispitanika (N=163), 44,2% (f = 72) odgojitelja odgovara potvrdno, dok 55,8% (f= 91) ispitanika odgovara negativno. Od ukupnog broja odgojitelja koji su se u radnom iskustvu susreli s djetetom koje je žrtva nasilja (N=72), njih 75% (f=54) navodi da je reagiralo na opravdanu sumnju na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta.

5.4.1. Osjećaj zaštićenosti odgojitelja prilikom prijavljivanja sumnje na nasilje nad djetetom

Na pitanje misle li odgojitelji da ih sustav dovoljno štiti prilikom prijave podnošenja prijave o sumnji na nasilje nad djetetom 7,4% (f = 12) odgovorilo je potvrdno, dok se njih 92,6% (f = 151) ne osjeća zaštićeno prilikom podnošenja prijave o sumnji na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta. Ono što također valja istaknuti su navodi odgojitelja u trećem dijelu upitnika, koji glase: *„Ugroza sigurnosti djeteta je dakako na prvom mjestu ali i ugroza sigurnosti odgojitelja koji je prijavio slučaj nadređenima. Mnogi nadređeni kako bi zaštitili svoje pozicije prešućuju istinu i time ugrožavaju sigurnost, profesionalnost te duševno zdravlje svojih djelatnika. Odgojitelji su na žalost na udaru svima od sustava preko ravnateljica do roditelja. Smatram da je potreban cijeli stručni tim koji bi promatrao dijete te zajednički prijavio. Također je vrlo upitno kako će reagirati i članovi obitelji prema odgojiteljicu koja je prijavila sumnju na zanemarivanje ili zlostavljanje“*. Drugi ispitanik navodi: *„većina odgojitelja uočava zanemarivanje kod kojeg uglavnom "okreće glavu na drugu stranu" jer se ne žele izlagati sustavu. Kod mog opetovanog dokazivanja zanemarivanja djeteta kroz cijelu pedagošku godinu u gradskom vrtiću (imala sam sve dokumentirano), kolegice su većinom govorile da trebam "ne vidjeti" jer sustav neće ništa učiniti. Trebalo je ,mnogo mjeseci da stručni tim pokrene akcije, uključio se nadležni CZSS, obitelj je pod nadzorom no dijete i dvije godine kasnije zanemareno“*. Treća ispitanica navodi: *„Roditelj kojeg sam prijavila napao me fizički pred policijom i izvikavao prijetnje prema meni i mojoj obitelji. Nismo zaštićeni kada tako nešto napravimo, ali moramo skupiti svu snagu da spasimo dušice od uništenja.“* Četvrti

odgovor glasi: „Sustav ne stiti niti odgajatelja niti ravnatelja. Zadnji primjer.. Ljutit otac dolazi na razgovor i govori da je vidio dopis koji je vrtić uputio Centru za socijalnu skrb. Na moj poziv odgajatelja i sebe takvom iskustvu. Našla bi drugi način komuniciranja... Nismo zaštićeni i sustav ne funkcionira“. Svi navedeni odgovori ukazuju na prisutnost loše prakse koja potiče osjećaj nezaštićenosti odgojitelja prilikom poduzimanja mjera zaštite dobrobiti djeteta.

5.5. Povezanost između odgojiteljske samoprocjene kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom i njihove dobi, stupnja formalnog obrazovanja i profesionalnog razvoja u području nasilja nad djecom

Tablica 8. Povezanost samoprocjene kompetencija odgojitelja za prepoznavanje nasilja nad djecom i nezavisnih varijabli (dob, stupanj formalnog obrazovanja, stručna usavršavanja

Varijabla	r	p	N
Dob odgojitelja.	-.047	.551	163
Stupanj formalnog obrazovanja odgojitelja.	-.004	.959	163
Sudjelovanje na stručnim usavršavanjima na temu nasilja nad djecom u protekle 3 godine.	-.161	.040	163

Kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između varijabli dobi, razine formalnog obrazovanja i učestalosti stručnih usavršavanja u području nasilja nad djecom sa skorom kompetencija odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom, korišten je Spearmanov koeficijent korelacije. Pronađena je negativna korelacija između učestalosti stručnog usavršavanja u području nasilja nad djecom i kompetencije odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom ($r=-.161$, $p=.04$). Česta je pojava da se odgojitelji s više znanja procjenjuju manje kompetentnima. Nije pronađena povezanost između dobi i razine formalnog obrazovanja sa skalom procjene kompetencija odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom.

6. RASPRAVA

Zlostavljanje djece je svjetski društveni problem koji tek u novije vrijeme, uslijed promijene tradicionalnih vrijednosti pod utjecajem globalizacije, dobiva na važnosti. Od kada je C. Henry Kempe (Kempe i sur., 1962) prepoznao i progovorio o problemu zlostavljanja djece, znanstvenici, stručnjaci i političari počeli su mu pridavati sve veću pažnju. Iako se u novije vrijeme sve veći broj istraživača bavi problematikom zlostavljanja i zanemarivanja djece, stručna literatura najčešće navodi i opisuje vrste nasilja nad djecom, pojavnost i posljedice tog problema. Veći je broj istraživača koji se bave pojavnošću ovoga problema među djecom školskog uzasta (Meinck, F. i sur., 2020; Sunko, E. i Židić, L., 2007; Gushwa, M. i sur., 2018; Forsner, M. i sur. 2020; Moore, H. i sur., 2020). S druge strane, nezavidan je broj znanstvenih radova koji u fokus stavljaju zlostavljanje djece u kontekstu institucija ranog i predškolskog odgoja, a još nezavidniji broj istraživanja koji u središte stavljaju važnost odgojiteljske uloge u sprječavanju širenja tog fenomena. Analiza rezultata provedenog istraživanja razmatrana je u odnosu na zadatke i hipotezu istraživanja. Osim toga, nastoji se dati uvid u praktično iskustvo odgojitelja i njihove stavove u odnosu na djecu žrtve nasilja. Iz rezultata istraživanja vidljivo je kako se ispitanici procjenjuju kompetentnima u području poznavanja Protokola. No, unatoč razvijenoj svijesti o važnosti poznavanja zakonskih propisa, rezultati pokazuju da odgojitelji nisu upoznati sa zakonskim regulativama koje se odnose na zatvorsko kažnjavanje i strukovne sankcije što može biti pokazatelj nedovoljne informiranosti, stručnog usavršavanja i inicijative ispitanika. Nadalje, rezultati pokazuju da 36,8% (f = 60) ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (u kojima rade ispitanici) nema razvijene protokole postupanja i programe prevencije nasilja nad djecom što je manje od rezultata istraživanja provedenog u Estoniji (Toros i Tiirik, 2016) gdje 57,4% učitelja tvrdi da u njihovim ustanovama ne postoje propisi za prepoznavanje i prijavljivanje opravdane sumnje na nasilje nad djetetom. Osim izostanka razvijenih protokola i programa prevencije nasilja nad djecom u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, adresiran je i problem manjka stručnog usavršavanja u tom području. 67,5 % (N=110) odgojitelja u posljednje 3 godine nije sudjelovalo na stručnim usavršavanjima na tu temu. Rezultati istraživanja Karadag i suradnika (2015) također pokazuju nisku stopu profesionalnog razvoja u području nasilja nad djecom koja iznosi 12,7%. Analizom dobivenih rezultata koji se odnose na skalu *Prepoznavanje potencijalnih indikatora nasilja nad djecom*, odgojitelji pokazuju znatno manju stopu potpunog slaganja s

tvrdnjama vezanima uz simptomatologiju zlostavljanja i zanemarivanja djeteta (tjelesno zlostavljanje 20,9%, $f = 34$ / seksualno zlostavljanje 31,3%, $f = 51$, zanemarivanje 39,9%, $f = 65$) u odnosu na ostale tvrdnje (Tablica 4.). Ovakvi rezultati mogu biti pokazatelj nesigurnosti prilikom prepoznavanja identifikatora potencijalne potrebe zaštite djeteta koja se može javiti uslijed nedovoljne informiranosti i stručnog znanja, a razlog tome može biti izostanak kontinuiranog stručnog usavršavanja u tom polju. Tome u prilog idu odgovori ispitanica u zadnjem djelu upitnika (pitanje otvorenog tipa *Želim nadodati...*) koji glase: “ *Ponekad je teško razlučiti dali su roditelji jako slabog imovinskog stanja ili zanemaruju djecu*“ i “*Ne postoji edukacija u mom vrtiću o toj temi a voljela bih da postoji*“. Osim toga, taj tvrdnji u prilog idu i rezultati koji pokazuju visok stupanj djelomičnog ili potpunog slaganja (63,2%, $f = 103$) s tvrdnjom da je opravdano odgojiteljevo obećanje djetetu kako spoznaje o nasilju neće dijeliti s drugim osobama. Naime, u publikaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih (2010, str. 15) stoji: “*Važno je ne davati obećanja koja ne možemo održati. Npr. nikako se ne preporuča obećati da nikome nećete reći, da će sve biti u redu, niti možete obećati da zlostavljač neće ići u zatvor.*“. Valja istaknuti da se samo 36, 2% ($N = 59$) ispitanih odgojitelja u potpunosti slaže s tvrdnjom da mlađa djeca spadaju u rizičnu skupinu zlostavljanja i zanemarivanja, iako Bulatović (2012) navodi da su rizični čimbenici za nastanak ili ponavljanje zlostavljanja ili zanemarivanja, između ostalih, mladi dječji uzrast. Slično istraživanje provedeno je u Estoniji (Toros i Tiirik, 2016), gdje je sudjelovalo 147 sudionika u dobi od 21-64 godine starosti ($M = 39,8$; $SD = 13,235$). Rezultati pokazuju da se 84,3% ispitanika složilo s tvrdnjom da je ignoriranje djeteta vrsta nasilja što se slaže s dobivenim rezultatima ovog istraživanja gdje se ispitanici odgojitelji u potpunosti ili djelomično (88,3%, $f = 144$) slažu sa tvrdnjama da je izostanak optimalnih uvjeta za razvoj zanemarivanje djeteta i da je konstantni izostanak pohvale emocionalno nasilje (85,9 %, $f = 140$). Od ukupnog broja ispitanih, 44,2% ($N = 72$) odgojitelja susrela su se s djetetom koje je bilo žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja u svom radnom iskustvu što je više od rezultata istraživanja provedenog u Turskoj (Karadag i sur., 2015) gdje je 35% sudionika izrazilo da se susrelo s problemom. No, rezultati ovog istraživanja pokazuju da 25% ($N = 22$) ispitanih odgojitelja nije poduzelo potrebne mjere zaštite dobrobiti djeteta, što je usporedivo s dobivenim rezultatima istraživanja Nguyen-Vu (2014). Kao razlog neprijavlivanja mogući je osjećaj da ih sustav ne štiti dovoljno prilikom prijavljivanja opravdane sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta i daljnjeg postupka u

svrhu zaštite dobrobiti djeteta. Takav stav izrazilo je 92,6% (N=151) ispitanika. Osim osjećaja nezaštićenosti prilikom prijave opravdane sumnje na nasilje nad djetetom i nepovezanosti sustava koji brinu o zaštiti djece, u posljednjem dijelu upitnika odgojitelji navode da se suočavaju i s problemima poput straha zbog ponavljanja loših primjera iz prakse, nerazvijene suradnje sa stručnim timom, nedovoljan angažman vlasnika i ravnatelja dječjeg vrtića zbog izbjegavanja neugodnih situacija, problemi s roditeljima te ispisivanje djeteta iz dječjeg vrtića prilikom identifikacije ovog problema. Toros i Tiirik (2016) u svome istraživanju također dolaze do razloga poput nedostatka osoblja u dječjem vrtiću kojem bi se mogla prijaviti opravdana sumnja, probleme s roditeljima i probleme s vlasnicima i ravnateljem dječjeg vrtića koji zabranjuju prijavu ovog problema. Sve navedene poteškoće pospješuju širenje tog fenomena i omogućavaju da ta djeca ostanu nevidljiva, nezaštićena i lišena odgovarajuće skrbi. Na temelju rezultata ovog istraživanja može se zaključiti da postoji negativna korelacija ($r=-.161$, $p=.04$) između jedne varijable (stručno usavršavanje odgojitelja) i kompetencije odgojitelja za prepoznavanje indikatora nasilja nad djetetom. Odnosno, moguće je da se odgojitelji s više znanja procjenjuju manje kompetentnima. Nije pronađena povezanost između dobi i razine formalnog obrazovanja sa skalom procjene kompetencija odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom. Na temelju ovih zaključaka djelomično se prihvaća nulta hipoteza.

7. METODOLOŠKI NEDOSTACI

Glavni nedostatak ovog istraživanja je korišteni instrument koji je konstruiran uz konzultiranje stručne literature, zbog nepostojanja standardiziranog upitnika koji bi se koristio za potrebe ovog istraživanja. Također, valja napomenuti da bi uzorak ispitanika bio reprezentativan ukoliko bi u istraživanju sudjelovali odgojitelji iz svih dječjih vrtića u Republici Hrvatskoj što bi pružilo detaljniji uvid u stanje. Usprkos tome, uzevši u obzir sve nedostatke ovog istraživanja, rezultati pružaju dobar uvid u praktično iskustvo odgojitelja, njihove stavove o nasilju nad djecom, profesionalnoj odgovornosti i probleme s kojima su suočeni prilikom susretanja s ovim društvenim fenomenom. Uzevši u obzir uzorak ispitanika ovog istraživanja i nepostojanje ovakvih istraživanja u Republici Hrvatskoj, nije opravdana generalizacija dobivenih podataka. Na temelju rezultata ovog istraživanja, opravdano je istaknuti nekoliko preporuka koje proizlaze iz dobivenih rezultata. Prva je, potreba za osnaživanjem kompetencija odgojitelja u području nasilja nad djecom kroz koja se može osigurati kvaliteta identifikacije potencijalnih indikatora potrebe zaštite djeteta. To se može osigurati kroz različite edukacije, superviziju i kontinuirano stručno usavršavanje odgojitelja. Nadalje, postoji potreba za strukturiranjem upitnika koji procjenjuju kompetencije odgojitelja u ovom području. Slijedi, vanjsko i unutarnje vrednovanje ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kojim bi se ispitalo provođenje i učinkovitost programa prevencije nasilja te spriječilo neetičko postupanje nadređenih osoba. Potom, važno je istaknuti i potrebu za poboljšanjem suradnje između ravnatelja, stručnog tima i odgojitelja u svrhu kvalitetnije identifikacije i poduzimanja potrebnih mjera, ali i zbog preraspodijele odgovornosti koja je u ovom slučaju, isključivo na odgojitelju što ga nerijetko stavlja u nezavidan položaj.

8.ZAKLJUČAK

Odgojitelji imaju značajnu ulogu u prevenciji i smanjivanju negativnih posljedica nasilja ukoliko prepoznaju indikatore potencijalne potrebe zaštite djeteta na vrijeme. No, identifikacija tog fenomena iziskuje visoku razinu znanja i osnaženosti u tom području kako bi pravovremena reakcija na uočeni problem bila moguća. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi odgojiteljsku samoprocjenu kompetencija za prepoznavanje znakova nasilja nad djetetom te njenu povezanost s dobi odgojitelja, stupnjem formalnog obrazovanja i profesionalnim razvojem u spomenutom području. Osim toga, nastoji dati uvid u praktično iskustvo odgojitelja i njihove stavove u odnosu na djecu žrtve nasilja. Rezultati kvantitativnog dijela istraživanja pokazuju da se ispitanici procjenjuju kompetentnima u području prepoznavanja pokazatelja nasilja nad djetetom i ne ukazuju na razlike u pojedinim sastavnicama kompetencije jer su ispitanici visoko vrednovali većinu tvrdnji vezanih uz sve varijable. Na temelju rezultata ovog istraživanja može se zaključiti da postoji negativna korelacija ($r=-.161$, $p=.04$) između jedne varijable (stručno usavršavanje odgojitelja) i kompetencije odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djetetom. Nije pronađena povezanost između dobi i razine formalnog obrazovanja sa skalom procjene kompetencija odgojitelja za prepoznavanje znakova nasilja nad djecom. Također, u posljednjem dijelu upitnika odgojitelji ističu probleme s kojima se suočavaju prilikom prijave opravdane sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta, a to su: osjećaj nezaštićenosti prilikom prijave opravdane sumnje na nasilje nad djetetom i nepovezanosti sustava koji brinu o zaštiti djece, strah zbog ponavljanja loših primjera iz prakse, nerazvijena suradnja sa stručnim timom, nedovoljan angažman vlasnika i ravnatelja dječjeg vrtića zbog izbjegavanja neugodnih situacija, problemi s roditeljima te ispisivanje djeteta iz dječjeg vrtića prilikom identifikacije ovog problema. Vodeći se dobivenim rezultatima i teorijskim polazištima na kojima se istraživanje temelji, opravdano je zaključiti da je odgojiteljska profesionalna odgovornost zaštita prava i dobrobiti djeteta žrtve i kao takva jedan od imperativa profesionalnog djelovanja, ali prije svega moralni imperativ. Jačanje kompetencija za prepoznavanje indikatora potencijale potrebe zaštite djeteta i njegove dobrobiti nije stvar odabira već se na njemu mora raditi. Akteri obrazovne politike bi se, osim inovativnijim stručnim usavršavanjem odgojitelja u području prepoznavanja i prevencije nasilja nad djecom, trebali baviti i otklanjanjem adresiranih problema koji odgojitelje sprječavaju u zaštiti dobrobiti djeteta, a koji su u njihovom djelokrugu aktivnosti.

LITERATURA

1. Adams, R. 2019. "Schools Have Become 'Fourth Emergency Service' for Poorest Families." *The Guardian*, March 15. 87-97.
2. Alisic, E. (2012). Teachers' perspectives on providing support to children after trauma: A qualitative study. *School Psychology Quarterly*, 27(1), 51–59.
3. Bačan, M., Čorić, V. (2010). *Zanemarivanje djece*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
4. Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naknada Slap.
4. Bilić, V., Zlovković, J. (2004). Fenomen maltretiranja djece: Prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi. Zagreb: Naklada Ljevak.
5. Blakey, J. M. i sur. (2019). School and program related factors influencing disclosure among children participating in a school-based childhood physical and sexual abuse prevention program. *Child Abuse & Neglect*, 96, 104092.
6. Brezenski, S.R., Yeats, T. M. (2010). A Development Process Analysis of the Contribution of Childhood Emotional Abuse to Relationship Violence. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 19(2), 180 – 203.
7. Bulatović, A. (2012). Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolske dobi. *Život i škola*, br. 27 (1), 211. – 221.
8. Buljan Flander, G., Karlović, A., Matijević Vrsaljko, LJ. (2017). *25 pitanja (i odgovora) za stručnjake o postupcima pri otkrivanju zlostavljanja djece*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
9. Buljan Flander, G., Kocijan – Hercigonja, D. (2003.) *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.
10. Buljan-Flander, G., Ćosić, I. (2003.) Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. *Specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 51.
11. Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., & Furniss, T. (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: World Health Organization and International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect.
12. Buyse, E., Verschueren, K., & Doumen, S. (2011). Preschoolers' attachment to mother and risk for adjustment problems in kindergarten: Can teachers make a difference? *Social Development*, 20, 33–50.

13. Chafouleas, S. M., Johnson, A. H., Overstreet, S., & Santos, N. M. (2016). Toward a blueprint for trauma-informed service delivery in schools. *School Mental Health*, 8(1), 144–162.
14. Chu, A. T., & Lieberman, A. F. (2010). Clinical implications of traumatic stress from birth to age five. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 469–494.
15. Cook, A. i sur. (2005). Complex trauma in children and adolescents. *Psychiatric Annals*, 35, 390–398.
16. Cook, A., Spinazzola, J., Ford, J., Lanktree, C., Blaustein, M., Cloitre, M., . . . van der Kolk, B. (2005). Complex trauma in children and adolescents. *Psychiatric Annals*, 35, 390–398.
17. Čudina- Obradović, M., Obradović, J. (2006.) *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
18. Denham, S. A., Bassett, H. H., & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal*, 40, 137–143.
19. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS) (2020.). *Priopćenje Dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja*. (preuzeto 03. rujna 2020. s <http://www.dzs.hr/>).
20. European Commission, EACEA, Eurydice and Eurostat (2019). Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe, 2019 Edition. Eurydice and Eurostat Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
21. *Family Issues*, 32, 57–74.
22. Forsner, M. i sur. (2020). Moral Challenges When Suspecting Abuse and Neglect in School Children: A Mixed Method Study. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 37 (2).
23. Friedman-Krauss, A., Raver, C. C., Morris, P. A., i Jones, S. M. (2014). The role of classroom-level child behavior problems in predicting preschool teacher stress and classroom emotional climate. *Early Education and Development*, 25, 530–552.
24. Geeraert, L., Van den Noortgate, W., Grietens, H., & Onghena, P. (2004). The effects of early prevention programs for families with young children at risk for physical child abuse and neglect: A meta-analysis. *Child Maltreatment*, 9, 277–291.

25. Gershoff, E. T. (2008). Report on Physical Punishment in the United States: What Research Tells Us About Its Effects on Children. Columbus, OH: Center for Effective Discipline.
26. Gibson, C. L., Fagan, A. A., Buchanan, M. (2017). Early Childhood Intervention. *Preventing Crime and Violence*, Advances in Prevention Science, DOI 10.1007/978-3-319-44124-5_10
27. Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26(6/7), 697-714.
28. Greydanus, D.E. i sur. (2003). Corporal Punishment: Position Statement of Society for Adolescent Medicine. *Journal Adolescent Health*. 32 (5), 385 – 393.
29. Gushwa, M. i sur. (2018). Advancing Child Sexual Abuse Prevention in Schools: An Exploration of the Effectiveness of the Enough! Online Training Program for K-12 Teachers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 1–16.
30. Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child Development*, 72, 625–638.
31. Han, H. S. (2014). Supporting early childhood teachers to promote children's social competence: Components for best professional development practices. *Early Childhood Education Journal*, 42, 171–179.
32. Howard, K. S., Brooks-Gunn J. (2009.) The Role of Home-Visiting Programs in Preventing Child Abuse and Neglect. *The Future of Children*, 19 (2), 119-146.
33. Jaffee, S. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., Polo-Tomas, M., & Taylor, A. (2007). Individual, family, and neighborhood factors distinguish resilient from non-resilient maltreated children: A cumulative stressors model. *Child Abuse & Neglect*, 31, 231–253.
34. Kanine M., Rebecca, A. i sur. (2018.) Pilot Study of Universal Teacher–Child Interaction Training at a Therapeutic Preschool for Young Maltreated Children. *Topics in Early Childhood Special Education*. Vol. 38(3), 146–161.
35. Karadag, S. C. i sur. (2015). An Investigation of Preschool Teachers' Recognition of Possible Child Abuse and Neglect in Izmir, Turkey. *Journal of Interpersonal Violence*, 30 (5), 873-891.
36. Katz, C. (2013). The narratives of abused children who have survived attempted filicide. *Child Abuse and Neglect*, 37, 762–770.
37. Kazneni zakon. NN 118/18.

38. Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemuller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered Child Syndrome. *Journal of the American Medical Association*, 181, 17–24.
39. Knox, M. S., Burkhart, K., & Hunter, K. E. (2010). ACT against violence parents raising safe kids program: Effects on maltreatment-related parenting behaviors and beliefs. *Journal of*
40. Konu, A. I., Lintonen, T. P., & Rimpela“, M. K. (2002). Factors associated with schoolchildren’s general subjective well-being. *Health Education Research*, 17, 155–165.
41. Kydd, J. W. (2003). Preventing child maltreatment: An integrated, multi-sectoral approach. *Health and Human Rights*, 6, 34–63.
42. Leeb, R. T., Paulozzi, L., Melanson, C., Simon, T., & Arias, I. (2008). *Child maltreatment*
43. Lieberman, A. F., Chu, A., Van Horn, P., & Harris, W. W. (2011). Trauma in early childhood: Empirical evidence and clinical implications. *Development and Psychopathology*, 23, 397–410.
44. Lieberman, A. F., Chu, A., Van Horn, P., & Harris, W. W. (2011). Trauma in early childhood: Empirical evidence and clinical implications. *Development and Psychopathology*, 23, 397–410.
45. Livny, K. A., Katz, C. (2018). Schools, Families, and the Prevention of Child Maltreatment: Lessons That Can Be Learned From a Literature Review. *Trauma, Violence & Abuse*, 19(2), 148-158.
46. McIntosh, D. E., Rizza, M. G., & Bliss, L. (2000). Implementing empirically supported interventions: Teacher-child interaction therapy. *Psychology in the Schools*, 37, 453–462.
47. McKee, B. E. i Dillenburger, K. (2012). Effectiveness of child protection training for pre-service early childhood educators. *International Journal of Educational Research*, 53, 348–359.
48. McLoone-Richards, C., Robinson C.(2020): ‘I know I am just a student but.’: the challenges for educators in supporting students to develop their advocacy skills in protecting children, *Early Years*, DOI: 10.1080/09575146.2020.1749036
49. Meinck, F. i sur. (2020). Measuring violence against children: The adequacy of the International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect (ISPCAN)

- child abuse screening tool - Child version in 9 Balkan countries. *Child Abuse & Neglect*, 108(2020).
50. Mevawalla, Z., and F. Hadley. 2012. "The Advocacy of Educators: Perspectives from Early Childhood." *Australasian Journal of Early Childhood* 37 (1): 75–80.
 51. Milanović, M. i sur. (2014.) *Pomozimo im rasti*. Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.
 52. Miller-Perrin, C.L., Perrin, R.D. i Kocur, J.L. (2009). Parental physical and psychological aggression: Psychological symptoms in young adults. *Child Abuse & Neglect*, 33, 1-11.
 53. Moore, H. i sur. (2020). Role of school-climate in school-based violence among homeless and nonhomeless students: Individual- and school-level analysis. *Child Abuse & Neglect*, 102, 104378.
 54. *Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine* (2017.). Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=4641>
 55. Nelson, G., Laurendeau, M. C., & Chamberland, C. (2001). A review of programs to promote family wellness and prevent the maltreatment of children. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 33, 1–13.
 56. Nguyen-Vu, M. T. (2018). *Preschool Teachers' Decision-Making Process in Reporting Child Abuse*. Walden Dissertations and Doctoral Studies. Walden University.
 57. Obiteljski zakon. NN 103/15.
 58. Sabol, T. J., & Pianta, R. C. (2012). Recent trends in research on teacher-child relationships. *Attachment & Human Development*, 14, 213–231.
 59. Schulz von Thun, F. (2002.) *Kako međusobno razgovaramo* 1,2,3. Euridita, Zagreb.
 60. Shaffer, A., Yeats, M.T., Egeland, B.R. (2009.) The Relation of Emotional Maltreatment to Early Adolescent Competence: Developmental processes in a Prospective Study. *Child Abuse and Neglect*, 27 (4), 431- 451.
 61. Sunko, E. i Židić, L. (2007). Učiteljska procjena učestalosti obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja djece u nižim razredima osnovne škole. *Školski vjesnik*. 56, 1(2), 151-164.

62. *surveillance: Uniform definitions for public health and recommended data elements, version 1.0*. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.
63. Toros, K., Tiirik, R. (2016.) Preschool Teachers' Perceptions About and Experience with Child Abuse and Neglect. *Early Childhood Education*, 44, 21-30.
64. Udruga roditelja KORAK PO KORAK (2019). Izvještaj za CAP program 2018. Dostupno na: <https://www.dropbox.com/s/of2k5ogmbyeqx7n/IZVJE%C5%A0TAJ%20ZA%20CAP%20PROGRAM%202018..pdf?dl=0>
65. Višnjic Jevtic, A. (2018). Odgojiteljska samoprocjena kompetencije za suradnju s roditeljima (disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
66. VRH (2014). *Protokol o postupanju u slučaju nasilja i zanemarivanja djeteta*. Dostupno na: <https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/protokol-o-postupanju-u-slucaju-zanemarivanja-djece.pdf>
67. Wilson, K. R., Hansen, D. J., & Li, M. (2011). The traumatic stress response in child maltreatment and resultant neuropsychological effects. *Aggression and Violent Behavior*, 16(2), 87-97.
68. World Health Organisation (2006) – *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. Dostupno na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_eng.pdf
69. Zakon o socijalnoj skrbi. NN 130/17.
70. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. NN 70/17.
71. Žakula Desnica, T. (2010). *Tjelesno nasilje roditelja nad djecom*, Daniela Šincek (Ur.), III. znanstveno-stručni skup posvećen pitanjima nasilja Psihosocijalni aspekt nasilja u suvremenom društvu – izazov obitelji, školi i zajednici (str. 187- 201). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Ja, Ivona Šimunović, vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad na temu *Samoprocjena kompetencija odgojitelja za prepozavanje znakova nasilja nad djecom* izradila samostalno, u suradnji s mentoricom Adrijanom Višnjic Jevtić i konzultirajući stručnu literaturu. Rad je napisan prema smjernicama za izradu diplomskih radova Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

POTPIS
